

UNIVERZITA KARLOVA

Fakulta humanitních studií

Studium humanitní vzdělanosti

Tereza Gibišová

Virtuální komunita a multilingvní komunikace: Případ Sklepná

Bakalářská práce

Vedoucí práce: PhDr. Dana Bittnerová, CSc.

Praha 2020

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně. Všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze 7. 8. 2020

.....

Tereza Gibišová

Na tomto místě bych ráda poděkovala Mgr. Hedvice Novotné, Ph.D. a Mgr. Martinovi Heřmanskému, Ph.D. za odborné vedení při terénním výzkumu i přípravě na něj, dále všem obyvatelům Sklepné za jejich vstřícnost a Bc. Šimonu Pohořelému za ochotné poskytnutí přepsaných rozhovorů. Největší díky ovšem patří PhDr. Daně Bittnerové, CSc., která při odborném vedení této práce prokázala značnou trpělivost a ochotu a jejíž podnětné připomínky a rady mi byly velkou pomocí a oporou.

Abstrakt

Tato práce vychází z etnografického výzkumu virtuálního prostředí, kterým je facebooková skupina jihoslovenské obce multilingvní, respektive bilingvní povahy, a částečně z terénního výzkumu konaném v této obci. Týdenní výzkumná praxe byla uskutečněna v rámci kursu Terénní antropologická praxe vyučovaném na Fakultě humanitních studií Univerzity Karlovy. Výzkum je zaměřen na facebookovou skupinu jako takovou a její členy, především způsoby, jakými se jednotliví členové skupiny obce k této obci vztahují v offline světě. V práci se zabývám tématem virtuální komunikace v kontextu této jihoslovenské obce. Zajímá mne, jaké povahy jsou příspěvky přidávané do skupiny, kdo je jejich odesílatelem a adresátem a jaký je vztah mezi používanými jazyky a povahou těchto příspěvků. Práce se dále zaměřuje na to, jakými způsoby členové skupiny reagují na příspěvky přidávané ostatními, se zaměřením na povahu příspěvků a jazyky, ve kterých jsou tyto příspěvky a komentáře pod nimi přidávány.

Klíčová slova: bilingvismus, multilingvismus, slovenština, maďarština, vesnice, sociální síť, Facebook, virtuální komunita

Abstract

This bachelor thesis is based on a virtual ethnographic research of a Facebook group of a multilingual village in the south of Slovakia and partially on a fieldwork which was carried out in this village. The research was done within a course at the Faculty of Humanities, Charles University in Prague. In this paper I focus on the nature of the Facebook group and its members, particularly how the members of the group relate to the village in the offline world. I explore the nature of the posts shared in the Facebook group, who the posts are posted by and addressed to and what the relationship between the language of the post and the nature of the post's topic is. Furthermore, I discuss how the members of the group react to the posts in relation to the language and the nature of the post.

Key words: bilingualism, multilingualism, Slovak, Hungarian, village, social network, Facebook, virtual community

Obsah

1 Úvod	6
2 Teoretické ukotvení	8
2.1 Bilingvismus	8
2.2 Jazyk jako politický prostředek	9
2.3 Diglosie	10
2.4 Přepínání kódů	11
2.5 Počítačově zprostředkovaná komunikace	11
2.5.1 Netspeak	12
2.5.2 Virtuální komunity	13
2.5.3 Facebook	14
2.5.4 Internet jako multilingvní prostředí	15
3 Metodologie	16
3.1 Výzkumné otázky	16
3.2 Výzkumná strategie	17
3.3 Výzkumný vzorek	21
3.3.1 Obec Sklepná	21
3.3.2 Facebooková skupina obce	22
3.4 Analýza dat	23
3.5 Etika výzkumu	24
3.6 Reflexe výzkumu	25
4 Sklepná jako virtuální komunita	27
4.1 Členové	27
4.2 Správce	29
4.3 Povaha příspěvků	30

4.3.1 Starostka jako hlavní aktér	31
4.3.2 Fotografie	32
4.3.3 Víra	32
4.3.4 Významní přispěvatelé	33
4.3.5 Sousedská výpomoc	34
4.4 Shrnutí	35
5 Pozice jazyků v kontextu facebookové skupiny obce	36
5.1 Příspěvky paní starostky	36
5.2 Komentáře	38
5.3 Vztah mezi povahou příspěvku a použitými jazyky	40
5.3.1 Vodovod	40
5.3.2 Víra	42
5.4 Přítomnost dalších jazyků ve skupině	44
6 Závěr	48
7 Literatura a prameny	50

1 Úvod

Kurs Terénní antropologická praxe pro mne představoval jedinečnou příležitost, jak si na vlastní kůži vyzkoušet práci antropologa, ale zároveň mě postavil před jednoduchou otázkou, a to jaké téma si pro svůj výzkum zvolit. Když nám na první hodině semináře bylo oznámeno, že obec, ve které se výzkum koná, je z velké části bilingvní, napadlo mě zaměřit se právě na tuto skutečnost a situovat svou práci do oblasti antropologie jazyka. Jazyk pro mne totiž představuje velmi zajímavé téma, sama se několik jazyků učím a konkrétně téma multilingvismu mne vždy fascinovalo. Po několika hodinách semináře a konzultaci s vedoucí mé práce jsem výzkumné téma zúžila na vyjednávání jazykové komunikace v etnicky smíšené oblasti, především v kontextu obecního úřadu. Na počátku této práce jsem tedy se třemi učiteli a osmi spolužáky z fakulty vyrazila do obce Sklepná, kde jsem týden strávila mezi jejími obyvateli, podílela se s nimi na různých aktivitách a praktikovala zúčastněné pozorování a polostrukturované rozhovory s některými informátory. Po návratu z terénu jsem přepsala své poznámky i rozhovory a v rámci navazujícího kursu se pokusila o jejich analýzu. Na duben 2020 jsem plánovala další návštěvu terénu, tentokrát bez pedagogického vedení a výzkumného týmu, v rámci které jsem chtěla pokračovat v zúčastněném pozorování a polostrukturovaných rozhovorech a doplnit svou práci o chybějící data. Krátce před plánovaným odjezdem se však na území České i Slovenské republiky začala šířit koronavirová pandemie, došlo k uzavření hranic a občanům obou zemí byla nařízena povinná karanténa. Můj odjezd do Sklepné byl tedy znemožněn a s ním i pokračování ve výzkumu. Obrátila jsem se tedy na vedoucí mé práce a ta mi navrhl, zda bych se nechtěla zaměřit na jazyk v kontextu facebookové skupiny či webových stránek obce a pokračovat ve výzkumu „online“. Obě témata se mi zdála velmi zajímavá, nakonec jsem se však rozhodla zkoumat facebookovou skupinu. Výhodou pro mne bylo, že jsem díky předchozímu výzkumnému pobytu ve Sklepné měla představu o kontextu, ve kterém se online komunikace odehrává, překážkou pro mne však představovala skutečnost, že jsem neměla žádné zkušenosti s virtuální antropologií a že většina mých polostrukturovaných rozhovorů vedených v rámci pobytu v terénu byla pro tuto práci nepoužitelná. Po přečtení několika publikací týkajících se virtuální antropologie jsem si však již dokázala představit jak tento výzkum uchopit, zároveň mě vedoucí práce odkázala na kolegu Šimona Pohořelého, který se v minulosti taktéž zúčastnil

výpravy do Sklepné a jehož téma se týkalo využívání Facebooku mezi obyvateli obce. Výzkum ale nedokončil a nevyužitá získaná data (konkrétně dva polostrukturované rozhovory) mi ochotně poskytl pro tuto práci. Z dat získaných v rámci výzkumného pobytu ve Sklepné a v rámci virtuálního etnografického výzkumu facebookové skupiny obce vzešla tato práce, ve které sleduji povahu virtuální komunikace v kontextu obce Sklepná, zaměřuji se na jednotlivé aktéry vystupující v rámci této komunikace a dále na jazyky přítomné v rámci facebookové skupiny a na vztah mezi povahou jednotlivých sdělení a používanými jazyky. Práce je dělena do několika částí, v teoretické části pojednávám o teoriích, ze kterých vycházím, a blíže specifikuji některé pojmy, se kterými ve výzkumu pracuji. Metodologická část popisuje otázky, které se v rámci výzkumu snažím zodpovědět, oblast, které se výzkum týká, a postupy a metody, které během výzkumu uplatňuji. Empirickou část dělím do dvou hlavních kapitol, přičemž v té první se věnuji facebookové skupině jako takové a jejím členům, především způsobům, jakými se k obci vztahují v offline světě. Zajímá mne také, jakou povahu mají jednotlivé příspěvky ve skupině, kdo je do skupiny sdílí a komu jsou adresovány. Ve druhé kapitole se zaměřuji na používání jazyků v kontextu této skupiny, na vztah mezi povahou příspěvků a používanými jazyky a dále na výskyt některých dalších jazyků ve skupině.

2 Teoretické ukotvení

2.1 Bilingvismus

Historické i moderní státy jsou tvořeny obyvatelstvem skládajícím se z několika etnických skupin a mají mnohojazyčný charakter. Ten se však s ustanovením státního jazyka či jazyků dostává v některých oblastech jazykové komunikace do pozadí. Zároveň v oblastech, kde vedle sebe žijí členové různých etnických skupin s rozdílnými jazyky, často dochází k tomu, že se alespoň někteří členové jedné etnické skupiny vedle své mateřštiny naučí jazyk skupiny druhé, a stanou se tak multilingvními. Nejčastější formou multilingvismu je bilingvismus, který bývá vysvětlován z pohledu několika oborů a dočkává se tedy několika definic. Obecně je charakterizován jako schopnost mluvit dvěma jazyky, přičemž někteří autoři trvají striktně na tom, že tyto jazyky musí jedinec ovládat úplně a v obou se tak rovnat rodilým mluvčím, zatímco jiní autoři považují za bilingvní všechny jedince, kteří jsou schopni v obou jazycích smysluplně komunikovat.¹ Macnamara definuje bilingvního jedince jako takového, „*který disponuje alespoň minimální kompetencí v jiném než mateřském jazyce v nejméně jedné ze základních jazykových dovedností (porozumění, mluvení, čtení, psaní)*.“² Bilingvismus má však v praxi spíše přechodový charakter a udrží se déle tam, kde je soustředěno více členů jinojazyčné komunity. To je dáno tím, že pro zachování jazykových dovedností je potřeba být jazyku pravidelně vystavován, což v regionech s malou koncentrací příslušníků jinojazyčné komunity není dobře uskutečnitelné. Salzmann uvažuje například nad situací přistěhovalců hovořících jiným než státním jazykem, kde bilingvismus často zaniká již s druhou generací, jelikož potomci přistěhovalců většinou neovládnu zcela jazyk svých rodičů a upřednostňují státní jazyk území, na kterém vyrůstají.³

Různí autoři vymezují různé podoby bilingvismu na základě různých faktorů. Morgensternová nahlíží na bilingvismus z hlediska jedince a podle období ovládnutí druhého jazyka ho dělí na primární (přirozený) a sekundární (umělý), který se na rozdíl od typu

¹ SALZMANN, Zdeněk. Jazyk, kultura a společnost: úvod do lingvistické antropologie. Praha: Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR, 1997. Český lid.

² Macnamara in MORGENSTERNOVÁ, Monika, Lenka ŠULOVÁ a Lucie SCHOLL. Bilingvismus a interkulturní komunikace: language in an online and mobile world. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, s. 27. ISBN 978-807-3576-783.

³ SALZMANN, Zdeněk. Jazyk, kultura a společnost: úvod do lingvistické antropologie. Praha: Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR, 1997. Český lid.

prvního vyznačuje ovládnutím druhého jazyka prostřednictvím systematické výuky. Dále podle rovnocennosti jazyků vymezuje bilingvismus vyvážený a dominantní.⁴

Pokorný uvažuje o bilingvistu z hlediska povahy společnosti a rozlišuje tři krajní podoby bilingvistu. Tou první je situace, kdy se vedle sebe vyskytují dvě jazykové komunity, obě bilingvní. Druhý typ představují dvě převážně monolingvní komunity, kde kontakt zajišťuje několik bilingvních jedinců. A třetí podobu vykládá jako dvě komunity, z nichž pouze jedna je bilingvní. Taková komunita bývá zpravidla marginální a méně významná.⁵ O oblasti, které se tato práce týká, uvažuji jako o jedné společnosti, kde většina jejích členů je bilingvní, přičemž bilingvismus z hlediska jedince zde chápu ve své široké definici, tedy schopnost mluvit dvěma jazyky.

2.2 Jazyk jako politický prostředek

Jazyk může představovat významný politický prostředek a často bývá chápán jako výraz inteligence a zdroj prestiže.⁶ Ve státech multilingvní povahy často dochází k tomu, že jeden jazyk je jazykem dominantním. Je nadřazený všem ostatním jazykům či dialektům, hovoří se jím při formálních situacích, používá se v oficiální doméně a je hlavním jazykem státních institucí. Jsou to právě instituce, které se podílí na reprodukci dominantního postavení tohoto jazyka, protože tento jazyk neustále upřednostňují před jazykem či jazyky ostatními a znemožňují tak přístup k institucím těm, kteří nezvládají či odmítají používat tento dominantní jazyk.⁷

Způsoby používání jazyka se pojí s mocenskými poměry a politickým uspořádáním v dané společnosti. Blackledge hovoří o jazykové ideologii, která označuje představy mluvčích o svém jazyku a o jeho užívání. Taková ideologie je zakotvena v historickém, sociálním a politickém kontextu. Nepředstavuje však pouze vztah jedince k jazyku, ale obsahuje hodnoty a zvyky, které se pojí s používáním jazyka jeho mluvčími. Dominance jednoho jazyka často

⁴ MORGENSTERNOVÁ, Monika, Lenka ŠULOVÁ a Lucie SCHOLL.

Bilingvismus a interkulturní komunikace: language in an online and mobile world. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011. ISBN 978-807-3576-783.

⁵ POKORNÝ, Jan. Lingvistická antropologie: jazyk, mysl a kultura. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-2843-8.

⁶ POKORNÝ, Jan. Lingvistická antropologie: jazyk, mysl a kultura. Praha: Grada, 2010, s. 135. ISBN 978-80-247-2843-8.

⁷ BOURDIEU, Pierre. Language and Symbolic Power. Padstow: TJ Press, 1991. ISBN 0 7456 0097 2.

vychází právě z jazykové ideologie, která poskytuje prostředky pro odůvodnění této dominance. Jazyková ideologie se však může lišit napříč časem, mezi jednotlivými komunitami, a dokonce i v rámci jedné komunity.⁸

Podle Bourdiehu však kromě institucí, jako jsou média a školství, hraje velkou roli instituce státu jako takového a jeho zákonodárná moc. Stát, jako právní orgán, je hlavním činitelem v udržování dominance jednoho jazyka, která se pak projevuje v oblastech každodenního života, jako je vyhlášení soudního rozsudku, získání rodného listu, či vyhotovení identifikačních dokumentů. Tyto činnosti státu jsou akceptovány a považovány za oprávněné, ale jen z toho důvodu, že lidé jsou zvyklí na ně nahlížet se samozřejmostí. Bourdieu tento jev nazývá symbolickým násilím státu.⁹

V regionech, kde se střetávají dvě odlišné jazykové skupiny, jejichž politický vliv je srovnatelný, může dojít ke sporu o jazykovou dominanci. V takových případech musí jedna ze stran ustoupit a přijmout jazyk strany druhé, nebo obě přijmout jazyk třetí. Dochází k ustanovení jednoho obecně přijímaného jazyka, kterým se dané skupiny budou domlouvat. Tento jazyk je potom používán pro veřejnou a úřední komunikaci.¹⁰ Označuje se jako *lingua franca* a může být jak jazykem přirozeným, tak jazykem uměle vytvořeným.¹¹

2.3 Diglosie

Ve společnostech, které mají bilingvní povahu, se často vyskytuje jev zvaný diglosie. Tou se označuje situace, kdy vedle sebe v rámci jedné společnosti stojí dvě jazykové varianty, přičemž každá má rozdílnou funkci, např. jedna používaná v oficiální a druhá v neoficiální doméně. Součástí diglosie mohou být jak dva různé, vzájemně nesrozumitelné jazyky

⁸ BLACKLEDGE, Adrian. The Magical Frontier between the Dominant and the Dominated: Sociolinguistics and Social Justice in a Multilingual World. *Journal of Multilingual and Multicultural Development* [online]. 2006, 27(1), 22-41 [cit. 2020-07-26]. DOI: 10.1080/17447140608668536. Dostupné z: <https://www-tandfonline-com.ezproxy.is.cuni.cz/doi/abs/10.1080/17447140608668536>

⁹ Bourdieu in BLACKLEDGE, Adrian. The Magical Frontier between the Dominant and the Dominated: Sociolinguistics and Social Justice in a Multilingual World. *Journal of Multilingual and Multicultural Development* [online]. 2006, 27(1), 22-41 [cit. 2020-07-26]. DOI: 10.1080/17447140608668536. Dostupné z: <https://www-tandfonline-com.ezproxy.is.cuni.cz/doi/abs/10.1080/17447140608668536>

¹⁰ KOPKÁŠ, Jan. Jazyk a etnicita v procesu migrace [online]. Brno, 2011 [cit. 2020-07-21]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/z762j/Kopkas_Jazyk_a_etnicita_v_procesu_migrace.pdf. Magisterská diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně.

¹¹ POKORNÝ, Jan. *Lingvistická antropologie: jazyk, mysl a kultura*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-2843-8.

(exoglosie), tak i dva dialekty jazyka téhož (endoglosie).¹² Dvě jazykové varianty, které jsou součástí diglosie, se zpravidla označují jako nižší a vyšší. Nižší varianta je variantou běžně mluvenou a je pro ni typické, že si ji mluvčí osvojují jako první a používají ji pro běžnou komunikaci s rodinou či přáteli. Využívá se také v populárních médiích, při vyprávění příběhů či vtipů a podobně. Varianta vyšší, neboli formální, je považována za prestižní, vyučuje se ve škole a své uplatnění nachází především v administrativní, literární, právní a náboženské oblasti.¹³

2.4 Přepínání kódů

U jedinců, kteří pravidelně používají dvě či více jazykových variant, dochází k takzvanému „přepínání kódů“, přechodu z jedné jazykové varianty do druhé.¹⁴ Tento jev se někdy nazývá též „míšení kódů“, ovšem Pokorný připomíná, že někteří lingvisté vnímají tyto dva pojmy rozdílně a přepínáním kódů označují záměrné jednání, zatímco míšením kódů označují jednání nezáměrné. Přepínání kódů může mít několik funkcí. Tou první je funkce referenční, kdy mluvčí použije výraz z jiné jazykové varianty proto, že v první variantě chybí, či si na něj nedokáže vzpomenout. Dále má funkci direktivní, to znamená skrytí významu před jinými skupinami, a v neposlední řadě funkci expresivní, možnost zdůraznění vlastní identity.

15

2.5 Počítačově zprostředkovaná komunikace

Specifickou oblastí užívání jazyka jsou elektronická média, z nichž poslední dobou nejvýznamnější je internet. Ten do jisté míry spojuje některé vlastnosti řeči a písma. Sociální média poskytují možnost okamžité reakce, přípravy a trvání sdělení a představují víceméně rovnostářské prostředí, kde obraz vlastní osobnosti účastníků může být velmi odlišný od toho

¹² POKORNÝ, Jan. Lingvistická antropologie: jazyk, mysl a kultura. Praha: Grada, 2010, s. 135. ISBN 978-80-247-2843-8.

¹³ SALZMANN, Zdeněk. Jazyk, kultura a společnost: úvod do lingvistické antropologie. Praha: Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR, 1997. Český lid.

¹⁴ SALZMANN, Zdeněk. Jazyk, kultura a společnost: úvod do lingvistické antropologie. Praha: Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR, 1997. Český lid.

¹⁵ POKORNÝ, Jan. Lingvistická antropologie: jazyk, mysl a kultura. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-2843-8.

v reálném světě a kde sociální status má podstatně nižší význam. Druhy médií se od sebe odlišují mírou anonymity, reciprocit a uzavřeností okruhu participantů.¹⁶

Pro komunikaci prostřednictvím počítačů se vžilo označení CMC neboli computer-mediated-communication. Ta může být buď mezi jednotlivci (one-to-one), nebo skupinami (one-to-many) a zahrnuje všechny druhy digitální komunikace, to znamená email, diskusní fóra, chat či sociální média.¹⁷

S komunikací přes internet se pojí specifický způsob vyjadřování. Ten je odlišný od klasické orální či písemné komunikace a jeho podoba se různí dle typu komunikace (chat, e-mail, diskusní fórum aj.), funkce (zábavní, náboženská aj.) a vztahu účastníků. Namísto jednotného „jazyka internetu“ tedy hovoříme spíše o množství internetových jazyků a subkultur, mezi kterými mohou jejich uživatelé volně přecházet. Pro internetovou kulturu je typická sebereflexe a tvorba specifického slovníku spojeného s internetovým dorozumíváním.¹⁸ Dalším znakem komunikace v rámci internetu je neformálnost, aktéři mnohdy vystupují pod zkráceninami svých jmen či vymyšlenými přezdívkami, často chybí oslovení adresáta a formální zakončení zprávy.¹⁹

2.5.1 Netspeak

Crystal se domnívá, že komunikace uskutečňovaná prostřednictvím počítačů spadá pod psanou řeč, vykazuje ovšem mnoho prvků řeči mluvené. Používá pro ni označení „Netspeak“, které slouží jako alternativa k dalším pojmům, jako je například computer-mediated-communication, který je zaměřen spíše na médium, které komunikaci zprostředkovává. Termín Netspeak v sobě zahrnuje anglické slovo „speak“, které se do češtiny překládá jako „hovořit“ či „mluvit“. Crystal však upozorňuje, že v případě Netspeaku se jedná jak o mluvenou, tak o psanou řeč. Netspeak je zvláštní typ jazyka, který obsahuje

¹⁶ POKORNÝ, Jan. *Lingvistická antropologie: jazyk, mysl a kultura*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-2843-8.

¹⁷ LISTER, Martin. *New media: a critical introduction* [online]. 2nd ed. Abingdon: Routledge, 2009 [cit. 2020-07-24]. ISBN 04-154-3160-3. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/1423/podzim2013/SAN236/um/Lister_a_spol_New_Media_A_Critical_Introducion.pdf

¹⁸ POKORNÝ, Jan. *Lingvistická antropologie: jazyk, mysl a kultura*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-2843-8.

¹⁹ CRYSTAL, David. *Language and the Internet* [online]. Cambridge, United Kingdom: Cambridge University Press, 2004 [cit. 2020-07-24]. ISBN 0-511-03251-X. Dostupné z: http://medicine.kaums.ac.ir/uploadedfiles/files/language_and_%20the_internet.pdf

prvky jedinečné pro internetovou komunikaci. Crystal dokonce navrhuje, aby tento typ komunikace byl ustanoven jako samostatný typ řeči a postavil se tak na roveň třem doposud stanoveným typům (tj. řeč mluvená, psaná a znaková). S rozšiřováním působnosti Netspeaku se však některé prvky tohoto jazyka rozšiřují i do jiných řečových situací, za hranice internetu. Nejčastěji dochází k přejímání slovní zásoby používané výhradně v rámci internetu do běžné mluvy. Zvláštním prvkem Netspeaku jsou smajlíci, kteří bývají umístěni na konci sdělení a znázorňují výraz v obličeji vyjadřující nějakou emoci. Tvořeny jsou kombinací různých znaků na klávesnici a ve většině případů jsou čteny zleva do prava.²⁰ V dnešní době však kromě těchto manuálně vytvářených smajlíků existují také smajlíci v podobě malého obrázku, který znázorňuje celý obličej, přičemž oči jsou zpravidla umístěny nahoře a ústa dole, nečtou se tedy zleva doprava jako v případě předchozím. Tito smajlíci bývají umístěni v rámci komunikačních prostředků různých sociálních sítí, nebo přímo v rámci takzvané smajlíkové klávesnice, kde si uživatel může vybrat ze široké nabídky smajlíků vyjadřujících nejrůznější emoce, postoje či aktivity.

2.5.2 Virtuální komunity

Prostřednictvím elektronických médií se vytváří virtuální komunity. Van Dijk na ně nahlíží jako na komunity, jejichž členy spojuje určitý společný zájem. V těchto komunitách jsou zpravidla volnější sociální vazby a nižší míra sociální kontroly a koheze. Zároveň představují přechod mezi interpersonální a masovou komunikací a mezi soukromým a veřejným, což Van Dijk uvádí na příkladu Facebooku, jehož prostřednictvím mohou uživatelé vést komunikaci jak soukromou, tak veřejnou. V protikladu k virtuálním komunitám stojí komunity organické, které jsou primárně založeny na fyzickém kontaktu a vyznačují se komunikací tváří v tvář. Bez nich by ty virtuální nemohly existovat, a to z důvodu své omezenosti a nestability. Nicméně pouhé rozdělení na virtuální a organické je nedostačující, Van Dijk proto vymezuje ještě jeden typ komunit: komunity smíšené. Ty představují organické komunity s virtuálním protějškem na internetu. Některé komunity mohou vznikat jako čistě virtuální a postupem času přejít do reálného světa a některé naopak vznikají v prostředí reálném a virtuální komunikaci následně používají jako dodatek ke komunikaci ve

²⁰ CRYSTAL, David. Language and the Internet [online]. Cambridge, United Kingdom: Cambridge University Press, 2004 [cit. 2020-07-24]. ISBN 0-511-03251-X. Dostupné z: http://medicine.kaums.ac.ir/uploadedfiles/files/language_and_%20the_internet.pdf

fyzickém světě.²¹ V této práci uvažuji o současných obyvatelích obce Sklepná jako o komunitě organické a o členech facebookové skupiny obce jako o komunitě virtuální. Ačkoli tyto dvě skupiny nejsou identické, dá se o Sklepné uvažovat jako o komunitě smíšené - skupina na Facebooku vznikla jako virtuální protějšek organické komunity a část této virtuální komunity na Facebooku je tvořena těmi, kteří jsou zároveň členy organické komunity, tedy současnými obyvateli obce.

2.5.3 Facebook

Facebook byl založen roku 2004 Markem Zuckerbergem a původně byl určen pouze studentům Harvardské univerzity, nicméně postupně se jeho působení rozšiřovalo na další americké univerzity a v roce 2006 se otevřel celému světu.²² K dubnu 2020 je na Facebooku registrováno více než 2.6 miliard uživatelů a Facebook tak v dnešní době představuje nejpoužívanější sociální síť na světě.²³

Většina uživatelů vnímá Facebook jako prostředek k udržování vztahů s lidmi, které znají z offline prostředí. Některé výzkumy dokonce ukazují, že skrze internet mohou být vztahy z offline prostředí posilovány. Vědci zkoumající sociální média jsou přesvědčeni, že sociální sítě jsou nyní natolik integrovány do každodenního života lidí, že snaha o vymezení přesné hranice mezi online a offline světem ztrácí svůj smysl. Zejména Facebook je v dnešní době pro většinu uživatelů součástí jejich života, poskytuje prostředí, ve kterém mohou uplatnit různé způsoby komunikace (zprávy, příspěvky, komentáře, sdílení odkazů, obrázků či videí, reagování na příspěvky tlačítkem „to se mi líbí“ atd.). Facebook slouží k propojování jedince s dalšími lidmi, které se označuje jako „přátelství“. Uživatel může poslat žádost o přátelství jinému uživateli, který žádost může potvrdit, či odstranit, a v jeho přátelích se mohou nacházet příbuzní, spolužáci, kolegové z práce, ale také naprostí cizinci.²⁴

²¹ Van Dijk in MACEK, Jakub. (2009): Poznámky k teorii virtuálních komunit. Biograf(50): 60 odst., s. 15. Dostupné na adrese <http://www.biograf.org/clanek.php?clanek=v5001>

²² PHILLIPS, Sarah. A Brief History of Facebook. The Guardian [online]. 2007 [cit. 2020-07-22]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/technology/2007/jul/25/media.newmedia>

²³ Number of monthly active Facebook users worldwide as of 1st quarter 2020. Statista [online]. 2020 [cit. 2020-07-22]. Dostupné z:

<https://www.statista.com/statistics/264810/number-of-monthly-active-facebook-users-worldwide/>

²⁴ DALSGAARD, Steffen. The Ethnographic Use of Facebook in Everyday Life. Anthropological Forum [online]. 2016, 26(1), 96-114 [cit. 2020-07-26]. Dostupné z: <http://eds.b.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=2&sid=7fa12bab-d307-49bd-8b95-cf9de8963b66%40sessionmgr101>

Jednou z mnoha funkcí Facebooku jsou skupiny. Facebookovou skupinu může založit každý, kdo je na této síti zaregistrovaný, a zároveň každý uživatel Facebooku může být členem hned několika takových skupin. Existují tři druhy skupin. Za prvé je to skupina veřejná, ve které platí, že jakýkoli uživatel může zažádat o členství v ní a i bez něj je schopen zobrazit obsah skupiny a seznam členů. Druhým typem je skupina soukromá. Kdokoli může poslat správci žádost o členství, ale obsah skupiny a seznam členů vidí pouze ti, kterým bylo členství schváleno. Posledním typem je skupina tajná, o jejíž existenci vědí pouze správci a členové, nikdo jiný nemůže skupinu dohledat, a tudíž ani zažádat o členství. Správci a členové však mohou zasílat pozvánky dalším uživatelům, kteří tak budou informováni o existenci skupiny.

2.5.4 Internet jako multilingvní prostředí

Výše zmíněné přepínání kódů u multilingvních jedinců se vyskytuje i v internetovém prostředí. Je však třeba mít na paměti, že internet jako takový je multilingvním prostředím, což je dáno jeho globální povahou.²⁵ Zpočátku však internet nebyl zdaleka tak globální, jako je tomu dnes. Vědci stojící za vznikem internetu byli z velké části ze Severní Ameriky, soustředili se pouze na komunikaci v anglickém jazyce a nebrali v úvahu komplikace, které mohou nastat, budou-li se k online komunikaci chtít připojit mluvčí jiných jazyků. Způsob komunikace byl zpočátku omezen anglickou podobou klávesnice, což pro mluvčí jazyků obsahujících jiná písmena či přímo používajících jiný typ písma než latinku představovalo značné komplikace. Později byla zavedena možnost konfigurovat počítač tak, aby umožňoval používání některých jinojazyčných znaků, to ovšem nezaručovalo, že ostatní aktéři vystupující v rámci komunikace, kteří tuto konfiguraci počítače nemají, budou schopni tyto znaky zobrazit.²⁶

Pro rozpoznání přepínání kódů v rámci internetového prostředí je důležité umět je odlišit od samotné multilingvní povahy internetu. Androusoopoulos vymezuje čtyři modely multilingvismu internetu. Prvním je mnohojazyčný internet jako celek, druhým je současný výskyt dvou či více jazyků v rámci jedné webové stránky, třetí typ představují jazyky, ve

²⁵ ANDROUTSOPOULOS, Jannis. Code-switching in computer-mediated communication [online]. 2011 [cit. 2020-07-24]. Dostupné z:

https://jannisandrousoopoulos.files.wordpress.com/2009/12/code-switching-in-computer-mediated-communication_v3_12-2011.pdf

²⁶ DANET, Brenda a Susan C. HERRING. The Multilingual Internet: Language, Culture, and Communication Online [online]. Oxford University Press, 2007 [cit. 2020-07-22]. ISBN 978-0-19-530479-4. Dostupné z: <https://ella.sice.indiana.edu/~herring/danet.herring.hb.pdf>

kterých je pojmenovaná stránka či uživatel, a posledním jsou zprávy či oznámení automaticky generovaná stránkou, která je v jiném jazyce, než tato oznámení.²⁷

3 Metodologie

3.1 Výzkumné otázky

Práci jsem započala v rámci kursu Terénní antropologická praxe vyučovaném na Fakultě humanitních studií, který jsem navštěvovala po dobu dvou semestrů. Součástí kursu byla teoretická příprava o terénním výzkumu a následně týdenní výzkumný pobyt v jihoslovenské vesnici, se kterou naše fakulta již dvanáct let spolupracuje. Druhou částí kursu byla analýza dat získaných v terénu.

Mým původním tématem bylo vyjednávání jazykové komunikace v etnicky smíšené oblasti, se zaměřením na instituci obecního úřadu. Po analýze dat jsem se chystala vyjet znovu do terénu a pokračovat ve výzkumu s ohledem na předchozí „inventuru“ a analýzu dat. To mi však kvůli koronavirové krizi nebylo umožněno, a tak jsem pozměnila téma své práce a pokračovala ve výzkumu online, přes internet. Mé nové téma představuje komunikace v rámci virtuální komunity, se zaměřením na jednotlivé aktéry a jazyky, které v kontextu online komunikace používají.

Hlavní výzkumná otázka, kterou si kladu, je, „Jakou pozici zaujímají jazyky v rámci facebookové skupiny obce?“

Další otázky, které se ve své práci snažím zodpovědět, jsou: Jakou povahu z hlediska užití jazyků má komunikace v rámci sledovaného online prostředí? Kdo je aktérem jednotlivých sdělení a jak hovoří? Komu jsou jednotlivá sdělení adresována? Jaká témata se pojí s jednotlivými jazyky? Jak jsou používány různé jazyky?

²⁷ ANDROUTSOPOULOS, Jannis. Code-switching in computer-mediated communication [online]. 2011 [cit. 2020-07-24]. Dostupné z: https://jannisandroutsopoulos.files.wordpress.com/2009/12/code-switching-in-computer-mediated-communication_v3_12-2011.pdf

3.2 Výzkumná strategie

Výzkum byl proveden kvalitativní metodou. Ta spočívá ve snaze o hlubší porozumění zkoumanému problému a soustředění se na významy, které situacím přikládají sami aktéři.²⁸ V první části výzkumu jsem se zúčastnila týdenního pobytu ve zkoumané obci. Ten byl součástí kursu Terénní antropologická praxe, pod vedením PhDr. Dany Bittnerové, CSc., Mgr. Hedviky Novotné, Ph.D., a Mgr. Martina Heřmanského, Ph.D. Kromě mě a výše zmíněného pedagogického vedení bylo v terénu přítomno osm dalších studentů, kteří stejně jako já prováděli terénní výzkum. I když každý student měl jiné téma, jednalo se o týmový výzkum.²⁹ Navzájem jsme si sdělovali informace vztahující se k tématu, společně jsme se účastnili různých akcí probíhajících v obci a některé rozhovory též probíhaly ve dvojicích, či ve trojicích. Díky několikaleté spolupráci mezi naší fakultou a Sklepnou byl usnadněn vstup do terénu. Obyvatelé předem věděli o našem příjezdu a počítali s tím, že s nimi budeme mít zájem vést rozhovory. Zároveň skutečnost, že naši učitelé do terénu vyjíždí již několik let a s obyvateli vesnice udržují přátelské vztahy, napomohla získání lepšího kontextu, co se týče statusu, povolání, či příbuzenství obyvatel. V tomto ohledu mi byla pomoci zejména vedoucí mé práce, PhDr. Dana Bittnerová, CSc., která mi v rámci konzultací napomáhala některými informacemi o jednotlivých aktérech, které se mi během omezené doby výzkumu nepodařilo zjistit. V této části výzkumu jsem pořídila terénní poznámky a polostrukturované rozhovory, z nichž velkou část jsem nahrávala na diktafon a následně přepsala do textové podoby. Dále pracuji s daty Šimona Pohořelého, který se účastnil týmového terénního výzkumu ve Sklepné před třemi roky a zabýval se tématem Facebooku u obyvatel obce. Konkrétně se jedná o dva polostrukturované rozhovory.

Druhá část výzkumu se odehrávala ve virtuálním prostředí, v rámci sociální sítě Facebook. Sociální sítě v dnešní době pro mnoho antropologů představují médium, skrze které zůstávají v kontaktu s terénem, ve kterém provádí výzkum, i když se v něm zrovna fyzicky nenachází. Mohou vést konverzaci se svými informátory, stávat se členy skupin a diskusí vztahujících se k terénu a dostávat tak aktuální informace o nejnovějších událostech v něm. Sociální sítě

²⁸ HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

²⁹ NOVOTNÁ, Hedvika, Martin HEŘMANSKÝ a Dana BITTNEROVÁ. Kdo nezkoumá se mnou, zkoumá proti nám: Povaha a dynamika týmového etnografického výzkumu. In: Biograf [online]. 2010, s. 119-135 [cit. 2020-07-30].

ovšem nemusí sloužit pouze jako doplněk k výzkumu prováděnému za fyzické přítomnosti v terénu. Již mnoho antropologů a sociologů se rozhodlo zvolit některou sociální síť jako terén a výzkum provést výhradně online. Takové typy výzkumů však často čelí kritice a na povrch neustále vyvstává otázka, jak moc spolehlivá jsou data získávaná v kontextu internetového prostředí, kde osobní vztah s informátorem a komunikace tváří v tvář jsou nahrazovány komunikací online. Dalsgaard se staví na stranu zastánců tohoto typu výzkumu a tvrdí, že náplň práce antropologa realizujícího výzkum v online prostředí se tolik neliší od toho, co je náplní standardního terénního výzkumu. V obou případech je pro výzkum stěžejní sledování výzkumných otázek a kritické a systematické přehodnocování dat a jejich zdrojů.³⁰

S narůstající popularitou sociálních sítí vznikají nové oblasti etnografie zaměřující svou pozornost na počítačově zprostředkovanou komunikaci, ustanovených pod názvy virtuální etnografie, kyberetnografie, webnografie či netnografie a podobně. Ty se od sebe liší nejen názvem, ale i pojetím přístupu. Mají však společnou snahu uplatnit tyto nové prostředky komunikace při tvorbě a analýze dat.³¹

Rozhodla jsem se druhou část výzkumu situovat do oblasti virtuální antropologie, která pro mě představovala skvělý způsob, jak se vypořádat s koronavirovou situací, zavřenými hranicemi a nemožností dokončit výzkum tváří v tvář. Na terénní výzkum provedený ve Sklepné jsem navázala výzkumem online komunikace mezi obyvateli Sklepné se zaměřením na vystupující jazyky. Zde jsem však stála před otázkou, jakou metodu zvolit pro tento typ výzkumu. Oblast sociálních médií se neustále proměňuje a vyvíjí a postupy, které použili antropologové či sociologové zabývající se výzkumem online před dvaceti lety, jsou dnes většinou jen těžko aplikovatelné.

Inspirací mi byla práce Marie Dlouhé, která v roce 2012 provedla etnografický výzkum pro české facebookové prostředí a následně publikovala svou metodologii. Přichází s metodou, kterou nazývá „virtuální etnografická procházka“ a jde o kombinaci etnografického výzkumu

³⁰ DALSGAARD, Steffen. The Ethnographic Use of Facebook in Everyday Life. *Anthropological Forum* [online]. 2016, 26(1), 96-114 [cit. 2020-07-26]. Dostupné z: <http://eds.b.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=2&sid=7fa12bab-d307-49bd-8b95-cf9de8963b66%40sessionmgr101>

³¹ DLOUHÁ, Marie. Nová etnografie? „Virtuální etnografická procházka“ jako příklad vedení etnografického výzkumu v době internetu. *AntropoWebzin* 3(3), 169-176 [cit. 2020-07-26]. Dostupné z <http://www.antropoweb.cz/cs/nova-etnografie-virtualni-etnograficka-prochazka-jako-priklad-vedeni-etnografickeho-eho-vyzkumu-v-dobe-internetu>

virtuálního prostředí, pozorování a polostrukturovaného rozhovoru. Metoda spočívá v setkání se s informátorem nejprve tváří v tvář, kdy je veden polostrukturovaný rozhovor o daném virtuálním prostředí (v tomto případě Facebook). Výzkumník poté s informátorem absolvuje takzvanou virtuální procházku v prostředí zkoumané sociální sítě, kdy informátor názorně předvádí, jak vypadá jeho běžné užívání sítě, a veškeré činnosti na síti prováděné zároveň komentuje. Výzkumník si následně prohlédne a zanalyzuje facebookový profil informátora (už bez jeho přítomnosti). Tato metoda tedy propojuje online a offline prostředí a umožňuje odhalit, jaký vliv na sebe tato prostředí mají, jakým způsobem jsou jevy z online světa zakotveny v offline realitě.³² Ve svém výzkumu využívám všechny tři metody zmíněné Dlouhou, tedy etnografický výzkum virtuálního prostředí, pozorování a polostrukturovaný rozhovor. Poslední dvě metody jsem ovšem neprováděla s ohledem na téma virtuálního prostředí, ale v kontextu mého původního tématu. Data získaná v offline části výzkumu tedy neporovnávám s těmi získanými online, jak činí Dlouhá, ale používám je pro pochopení dat z virtuálního prostředí. Výjimku tvoří rozhovor se správcem skupiny uskutečněný skrze e-mailovou komunikaci, ve kterém jsem správci písemně zaslala několik otázek, na které mi obratem byly zaslány odpovědi, taktéž v písemné podobě. Zároveň jsem měla k dispozici dva polostrukturované rozhovory s aktéry vystupujícími v rámci facebookové skupiny obce, vedené kolegou, který se taktéž zúčastnil terénního výzkumu ve Sklepné a zaměřil se na využívání Facebooku obyvateli obce.

Velkou výhodou mi byla existence facebookové skupiny obce, skrze kterou se odehrávala druhá část mého výzkumu. Ještě předtím, než jsem své téma situovala do oblasti internetové komunikace, jsem využívala Facebook jako doplněk k offline prostředí výzkumu. Již během pobytu ve Sklepné jsem uzavřela facebookové přátelství s některými obyvateli, které někdy bylo dokonce iniciativou samotných obyvatel (například hostitelka, v jejímž domě jsem během výzkumu pobývala, se mě i ostatních kolegů u ní pobývajících hned při jednom z našich prvních společných jídel zeptala, jak se jmenujeme na Facebooku, a následně všechny zažádala o přátelství). Po návratu z terénu jsem byla vedoucími kursu informována o existenci facebookové skupiny, která nese název obce a slouží ke komunikaci mezi obyvateli.

³² DLOUHÁ, Marie. Nová etnografie? „Virtuální etnografická procházka“ jako příklad vedení etnografického výzkumu v době internetu. *AntropoWebzin* 3(3), 169-176 [cit. 2020-07-26]. Dostupné z <http://www.antropoweb.cz/cs/nova-etnografie-virtualni-etnograficka-prochazka-jako-priklad-vedeni-etnografickeho-vyzkumu-v-dobe-internetu>

Požádala jsem o členství v oné skupině, a to mi bylo krátce na to schváleno. Dalo by se říci, že správce skupiny, který mi členství udělil, byl mým gatekeeperem, tedy člověkem, který výzkumníkovi umožní či usnadní vstup do terénu. Zde je nutné zmínit, že se správcem skupiny jsem se setkala tváří v tvář během pobytu v terénu, a je tedy pravděpodobné, že žádost mi byla schválena, protože si správce propojil můj facebookový profil se skutečnou osobou, kterou předtím viděl takzvaně naživo, a věděl tedy, že se nejedná o naprostého cizince, který s obcí nemá nic společného.

Webové stránky mi taktéž byly velkou oporou při výzkumu, a to ještě před samotným odjezdem do terénu. Informace z nich získané, jako jsou historie obce či obcí pořádané akce, mi nastínily kontext, ve kterém se výzkum bude odehrávat, a napomohly s formulací výzkumných otázek.

Online a offline svět je propojen. Obsah sdílený na Facebooku je často odkazem na něco, co se odehrává v offline prostředí, či v jiném online prostředí. Proto se mnoho vědců domnívá, že spoléhat se čistě na data z facebookového prostředí je nedostačující, a navrhuje při výzkumu získávat data hned z několika médií najednou. I když data získaná v rámci terénního výzkumu ve Sklepné jsou pro tuto práci vedlejší, byla mi velkou pomocí při výzkumu prováděném v online prostředí. Umožnila mi lépe chápat kontext, ve kterém se online komunikace odehrává, zároveň jsem díky předchozímu pobytu v terénu byla schopna propojit aktéry vystupující v online komunikaci s osobami, se kterými jsem přišla do kontaktu takzvaně „naživo“, v offline světě, a za facebookovým profilem tak vidět skutečného člověka. Znalost offline prostředí pojícího se se zkoumaným online prostředím je také důležitá pro pochopení stylu komunikace, jaký je v obou prostředích uplatňován.³³ Stěžejní část dat je tedy vytvořena na základě výzkumu internetového prostředí, konkrétně facebookové skupiny. Ta doplňuje o data získaná offline v rámci terénního výzkumu v etnicky smíšené, multilingvní obci Sklepná. Tato data využívám především pro kontext.

³³ DALSGAARD, Steffen. The Ethnographic Use of Facebook in Everyday Life. *Anthropological Forum* [online]. 2016, 26(1), 96-114 [cit. 2020-07-26]. Dostupné z: <http://eds.b.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=2&sid=7fa12bab-d307-49bd-8b95-cf9de8963b66%40sessionmgr101>

3.3 Výzkumný vzorek

Při popisu terénu uvažuji o dvou vzájemně propojených rovinách. Tou první je obec Sklepná jako organická komunita, tedy společenství trvale usazených obyvatel, kteří se mezi sebou setkávají tváří v tvář. Druhou je virtuální protějšek této komunity, tedy skupina na Facebooku, skrze kterou obyvatelé komunikují takzvaně online, bez nutnosti fyzické blízkosti jednotlivých aktérů.

3.3.1 Obec Sklepná

Obec, které se můj výzkum týká, leží na jihu Slovenska, nedaleko hranic s Maďarskem. Nejen to přispívá k její bilingvní povaze. Její rozloha je 11,92 km² a podle nejnovějšího oficiálně publikovaného údaje z roku 2016 má 232 obyvatel.³⁴ Název obce anonymizuji a nahrazuji názvem Sklepná.

Sklepná je samosprávná obec, která se nachází ve Slovenské republice. V historii však byla součástí čtyř různých geopolitických celků - nejprve náležela k Rakousku-Uhersku, po vzniku Československa se řadila k němu, poté se stala maďarskou obcí a nakonec byla opět připojena k Československu, po jehož rozpadu se stala součástí Slovenské republiky.

Se změnami právního přináležení docházelo k migraci obyvatel a měnilo se národnostní složení obce. V roce 1890 se k maďarské národnosti hlásilo 458 obyvatel a ke slovenské pouze 9, postupně však docházelo k vyrovnávání slovenského a maďarského obyvatelstva a při nejnovějším sčítání lidu z roku 2011 uvedlo maďarskou národnost 94 obyvatel a slovenskou 129, přičemž 9 obyvatel svou národnost neuvodlo. I přesto ale většina obyvatel, ať už hlásících se k jedné etnicitě či druhé, plynule ovládá a běžně využívá oba dva jazyky.³⁵

Samotná obec je poměrně malá, rozprostírá se podél hlavní komunikace a jejími centry jsou obecní úřad a římskokatolický kostel. Ve Sklepné se dále nachází malý obchod a kulturní dům, který slouží k pořádání společenských akcí, jako je například oslava Dne obce. V čele samosprávy obce stojí starostka, která tuto funkci zastává již od roku 2011. Ta se spolu se

³⁴ zdroj: web vesnice, anonymizováno

³⁵ BITTNEROVÁ, Dana, NOVOTNÁ, Hedvika a HEŘMANSKÝ, Martin. Cesty k vesnici. Praha: ERMAT, 2016. ISBN 978-80-87178-25-6.

zastupitelstvem účastní zasedání, na kterých jsou diskutovány nejrůznější záležitosti týkající se obce.

V obci není škola ani školka, a tak děti dojíždí do nedalekého Bubence, případně do škol v sousedním Maďarsku. To je jeden z důvodů, proč Sklepnou v poslední době opouští mladí lidé a v obci tak převažují spíše obyvatelé postproduktivního věku.

3.3.2 Facebooková skupina obce

Online prostředí, ve kterém se odehrává můj výzkum, představuje facebooková skupina, založená v únoru 2010. Jedná se o skupinu soukromou, což znamená, že kdokoli může skupinu vyhledat, zobrazit její název a úvodní fotografii, ale seznam členů a jednotlivé příspěvky mohou sledovat pouze uživatelé, kteří jsou členy. K získání členství v takové skupině je potřeba odeslat žádost správci skupiny a ten ji poté musí potvrdit. K červenci 2020 má skupina 265 členů, kteří jsou tvořeni jak vlastními obyvateli obce, tak osobami, které mají k obci či jejím obyvatelům nějakou vazbu (viz Členové).

Na tomto místě musím zmínit, že ke skupině se mohou dostat pouze ti, kteří mají přístup k internetu. Někteří obyvatelé mají internetové připojení zavedené přímo v domě, který obývají, či se na síť připojují prostřednictvím někoho, kdo tento přístup má a poskytuje ho okolním domům. Velká část obyvatel dojíždějících za prací do města má také přístup skrze pracoviště. Další možnost připojení k internetu představuje obecní úřad, kde se obyvatelé mohou připojit skrze veřejný počítač.

I přesto je v obci poměrně velká část obyvatel, kteří se na internet nepřipojují, ať už z důvodu nedostatku informací o možnosti připojení a užívání internetu jako takového, či z prostého nezájmu. To se týká především obyvatel v postproduktivním věku, kteří jsou tímto způsobem z komunikace na Facebooku vyloučeni, a facebooková skupina je tak z větší části tvořena osobami v produktivním věku.

V kontextu Facebooku pracuji s daty různé povahy, jedná se o textové příspěvky, komentáře, obrázky, fotografie, videa a odkazy sdílené z jiných stránek. Ve výzkumu sleduji příspěvky publikované v období od června 2019 do června 2020. Činím tak z důvodu relativní

aktuálnosti, mohu tímto způsobem sledovat i některé příspěvky, které postupem času mohou být smazány správcem (viz Správce).

3.4 Analýza dat

Analýza dat získaných v první části výzkumu, tedy během týdenního pobytu ve Sklepné, probíhala částečně již během samotného výzkumu a následně v rámci navazujícího kursu Terénní antropologické praxe. Již při pobytu v terénu jsem své terénní poznámky převedla do souvislého textu a po návratu přepsala polostrukturované rozhovory zaznamenané na diktafonu. V programu Atlas.ti, se kterým nás seznámili vyučující kursu, jsem terénní poznámky a přepsané rozhovory rozdělila do jednotlivých segmentů a těm poté přiřadila kódy a poznámky. Mezi segmenty a jejich kódy jsem se následně pokusila najít vztahy vytvářením sítí kódů.³⁶ Analýzou těchto dat jsem získala kontext, ve kterém se odehrává komunikace mezi jednotlivými aktéry ve facebookové skupině a zároveň jsem o těchto aktérech získala informace jako je status, povolání či vztah k obci.

Při virtuálním etnografickém výzkumu se nabízí hned několik možností, jak data analyzovat. Záleží na povaze zkoumaného prostředí a na metodě, kterou byla data získávána. Často však lze uplatnit metody ne příliš odlišné od offline terénního výzkumu. Jedná-li se o výzkum daného internetového prostředí jako takového, například webových stránek, lze s daty ukotvenými v tomto prostředí zacházet jako s textem a využít tedy etnografii psaného textu. Dále se nabízí možnost terénních poznámek, tedy zapisování si postřehů z návštěvy virtuálního prostředí a následné okódování těchto poznámek.³⁷

Ve své práci uplatňuji kombinaci metod. S částečnou analýzou dat jsem začala již při prvním bližším seznamování se se skupinou. Zobrazila jsem si příspěvky ve facebookové skupině v kontextu jednoho roku, od června 2019 do června 2020, a podrobně si pročetla jeden po druhém, i s veškerými komentáři. Tyto příspěvky zahrnovaly textová sdělení, obrázky, fotografie, videa, či odkazy na jiné stránky. Zároveň jsem si zobrazila stránky, jejichž příspěvky obyvatelé Sklepné sdíleli ve skupině. Během prohlížení příspěvků, komentářů a odkazů jsem pořídila terénní poznámky, které obsahovaly mé dojmy z pozorovaných

³⁶ KONOPÁSEK, Z. (1997): Co si počít s počítačem v kvalitativním výzkumu: Program Atlas/ti v akci. Biograf (12): 106 odst. Dostupné na adrese <http://www.biograf.org/clanek.php?clanek=1205>

³⁷ HINE, Christine. Virtual Ethnography. London: SAGE Publications, 2000. ISBN 0761958959.

příspěvků a odkazů a otázky, které ve mne některé příspěvky vyvolaly. Dále jsem veškeré příspěvky i s komentáři manuálně převedla do podoby textového dokumentu a vložila do programu Atlas.ti, kde jsem poté postupovala stejně jako v případě terénních poznámek a rozhovorů pořízených ve Sklepné, tedy segmentací a kódováním.

3.5 Etika výzkumu

Etnografický výzkum se často pojí s nejrůznějšími etickými dilematy. Virtuální antropologie s sebou nese specifická dilemata spojená s používáním internetu. Ten představuje prostředí, kde přestává být jasná hranice mezi veřejným a soukromým. Velká část informací na internetu je veřejně dostupná, a proto jsou někteří vědci přesvědčeni, že je v pořádku tyto informace volně použít. Nicméně někdy ani samotní informátoři si nemusí být vědomi, jaká část informací z jejich online prostředí je veřejně přístupná, a následné použití těchto dat může způsobit ztrátu důvěry informátora. Řešení této otázky nabízí kombinace metod online a offline.³⁸

S velkou částí aktérů vystupujících v online komunikaci jsem se nejprve setkala tváří v tvář a informovala je o svém výzkumu a tématu (které jsem ovšem následně změnila). Před zahájením polostrukturovaného rozhovoru jsem si od informátora vyžádala informovaný souhlas a upozornila ho, že rozhovor může kdykoli přerušit a že za žádné okolnosti není povinen odpovídat na všechny otázky, kdyby mu to z jakéhokoli důvodu bylo nepříjemné. Zároveň jsem ho ujistila, že k získaným informacím budu mít přístup pouze já a ostatní členové týmu výzkumníků.

Tím, že mi správce facebookové skupiny obce schválil žádost o členství, mě takzvaně vpustil do terénu, to znamená, že i přes znalost mé identity jakožto výzkumníka se rozhodl povolit mi přístup k informacím sdíleným mezi aktéry. Zároveň jsem správce skupiny po změně tématu informovala o tom, že v dané skupině provádím výzkum, a následně s ním vedla rozhovor skrze e-mailovou komunikaci.

³⁸ DLOUHÁ, Marie. Nová etnografie? „Virtuální etnografická procházka“ jako příklad vedení etnografického výzkumu v době internetu. *AntropoWebzin* 3(3), 169-176 [cit. 2020-07-26]. Dostupné z <http://www.antropoweb.cz/cs/nova-etnografie-virtualni-etnograficka-prochazka-jako-priklad-vedeni-etnograficko-eho-vyzkumu-v-dobe-internetu>

V rámci anonymizace neuvádím pravý název obce ani blízkého města a nahrazuji je názvy vymyšlenými. Anonymizuji i název facebookové skupiny a jména všech aktérů v ní vystupujících.

3.6 Reflexe výzkumu

V etnografickém výzkumu hraje velkou roli sám výzkumník. Svou přítomností v terénu ovlivňuje dění v sociální situaci, které se účastní, a tím i následnou povahu získaných dat.³⁹ Jedná-li se o výzkum ve virtuálním prostředí, situace je o něco jiná. Mnoho vědců provádějících výzkum v této oblasti vystupuje v roli pouhého pozorovatele, žádným způsobem se nezapojuje do diskuse a nesdílí na zkoumané sociální síti žádné příspěvky, povahu terénu tedy nijak neovlivňuje. Zde se nabízí otázka etiky, protože v případě, kdy výzkumník pouze pozoruje, si informátoři nemusí být vědomi jeho přítomnosti.⁴⁰

Domnívám se, že kombinací výzkumných metod tomuto problému zabraňuji, jelikož mému nezúčastněnému pozorování v rámci facebookové skupiny předcházelo zúčastněné pozorování a polostrukturované rozhovory, v rámci kterých jsem přišla do kontaktu s účastníky online komunikace a o výzkumu je informovala. Zároveň ne vždy je potřeba do dané sociální situace v kontextu virtuálního prostředí zasahovat.⁴¹ Je však důležité si uvědomit, že i naše osobnost a faktory jako vzdělání a sociální identita ovlivňují, jak nahlížíme na pozorovanou sociální situaci, a mohou vést k předpojatosti a zkreslení.⁴²

Výzkum ve virtuálním prostředí s sebou nese zvláštní aspekty, které je třeba absolvovat. Pro uskutečnění zúčastněného pozorování na Facebooku je nutné, aby antropolog provádějící výzkum měl vytvořený profil na této síti. Dále je vhodné, aby měl své informátory mezi facebookovými přáteli, či aby se alespoň nacházel v některé skupině, vztahující se k oblasti jeho výzkumu. Bez toho je schopen zobrazit pouze příspěvky, které byly informátory sdíleny

³⁹ HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

⁴⁰ DALSGAARD, Steffen. The Ethnographic Use of Facebook in Everyday Life. Anthropological Forum [online]. 2016, 26(1), 96-114 [cit. 2020-07-26]. Dostupné z: <http://eds.b.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=2&sid=7fa12bab-d307-49bd-8b95-cf9de8963b66%40sessionmgr101>

⁴¹ DALSGAARD, Steffen. The Ethnographic Use of Facebook in Everyday Life. Anthropological Forum [online]. 2016, 26(1), 96-114 [cit. 2020-07-26]. Dostupné z: <http://eds.b.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=2&sid=7fa12bab-d307-49bd-8b95-cf9de8963b66%40sessionmgr101>

⁴² HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

veřejně pro všechny uživatele Facebooku.⁴³ Výhodou pro mne bylo, že online výzkumu předcházela týdenní terénní výzkum ve Sklepné uskutečněný offline, tedy tváří v tvář, při kterém jsem navázala kontakty s některými účastníky online komunikace a uzavřela několik facebookových přátelství.

Největší obtíží při výzkumu mi byla situace spojená s koronavirovou pandemií. Ta mě donutila ke změně tématu a přetvoření konceptu celé práce. Skutečnost, že jsem v offline části výzkumu pracovala s původním tématem, a nikoli tématem online komunikace, vedla k tomu, že rozsah mých dat týkajících se nového tématu byl poněkud omezen a v některých situacích jsem se musela spoléhat na data vytvořená ostatními členy výzkumného týmu. I tak se mi některá data vůbec nepodařilo získat, nebo alespoň ne v takovém rozsahu, jak bych si představovala, což vede k určité omezenosti mého výzkumu. Zároveň se mi však tímto způsobem otevřely nové obzory, mohla jsem si vyzkoušet jiný typ etnografie, než na jaký jsem do té doby byla zvyklá, což hodnotím jako velmi přínosné.

V neposlední řadě je důležité myslet na to, že při výzkumu prováděném výhradně online vidíme pouze virtuální prostředí aktérů, nevíme, jak vypadá jejich fyzické prostředí, v rámci kterého zkoumanou sociální síť používají. Můžeme pouze odhadovat, jaký typ zařízení používají pro přístup na síť (mobilní telefon, tablet nebo počítač), jaké rozměry a rozlišení má obrazovka daného zařízení, či jaká je rychlost jejich internetového připojení. Všechny tyto faktory mohou ovlivnit, v jaké podobě se aktérům zobrazuje zkoumaná síť, jakou pozornost věnují dění na síti a jak používání této sítě prožívají.⁴⁴ Zde je opět výhodou kombinace výzkumných metod. Týden jsem pobývala přímo v domě jednoho z aktérů a podívala jsem se dovnitř několika dalších domů, mám tedy určitou představu o tom, jak vypadá jejich fyzické prostředí. Nevýhodou opět představuje skutečnost, že v době pobytu ve Sklepné nebyla online komunikace mým tématem, nevěnovala jsem tudíž dostatečnou pozornost aspektům s ním

⁴³ DLOUHÁ, Marie. Nová etnografie? „Virtuální etnografická procházka“ jako příklad vedení etnografického výzkumu v době internetu. *AntropoWebzin* 3(3), 169-176 [cit. 2020-07-26]. Dostupné z <http://www.antropoweb.cz/cs/nova-etnografie-virtualni-etnograficka-prochazka-jako-priklad-vedeni-etnografickeho-eho-vyzkumu-v-dobe-internetu>

⁴⁴ DALSGAARD, Steffen. The Ethnographic Use of Facebook in Everyday Life. *Anthropological Forum* [online]. 2016, 26(1), 96-114 [cit. 2020-07-26]. Dostupné z: <http://eds.b.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=2&sid=7fa12bab-d307-49bd-8b95-cf9de8963b66%40sessionmgr101>

spojenými, jako je přítomnost počítače či Wi-Fi routeru v domě. Vycházím tedy z kontextu, jaký se mi během pobytu podařilo zachytit.

4 Sklepná jako virtuální komunita

V následující části sleduji povahu facebookové skupiny obce jako takové, z jakého důvodu byla založena, jací aktéři v ní vystupují a jaký vztah mají k obci, dále také jaké typy příspěvků se ve skupině vyskytují a jakým způsobem na ně reagují členové této skupiny. Sleduji také, do jaké míry se překrývá organická komunita, tedy současní obyvatelé obce, s komunitou virtuální, tedy se členy facebookové skupiny této obce. Skupina na Facebooku, tedy virtuální komunita, byla založena v únoru 2010. V názvu stojí „Sklepná“, slovenské jméno obce,⁴⁵ a na úvodní fotografii je vyobrazen pohled na vesnici z dálky, s traktorem jedoucím po poli v popředí. V položce pro popis skupiny je umístěn odkaz na webové stránky obce. Skupina je soukromá, což znamená, že je dohledatelná jakýmkoli uživatelem Facebooku, nicméně seznam členů a jednotlivé příspěvky jsou viditelné pouze pro členy skupiny. Pokud se chce uživatel stát členem, musí požádat o členství správce skupiny, který žádost může potvrdit, či odstranit.

4.1 Členové

Již jsem zmínila, že k červenci 2020 je členem skupiny Sklepná 265 uživatelů. Ve skupině se vyskytují nejen současní obyvatelé obce, ale i další aktéři, kteří mají k obci či jejím obyvatelům nějakou vazbu. Na základě informací získaných během výzkumného pobytu v terénu a konzultací s vedoucí mé práce, která má díky dlouholetému vztahu s obcí přehled o většině jejích obyvatelích, pozoruji, jací lidé tvoří tuto facebookovou skupinu a jaký vztah mají k obci Sklepná.

Současní obyvatelé obce tvoří podstatnou část této skupiny. Jsou trvale usazeni v obci, pravidelně se pohybují v jejím fyzickém prostředí a navzájem se potkávají, ať už při návštěvě kostela či při nákupu v místním obchůdku. Tvoří tedy výše zmíněnou organickou komunitu, založenou na komunikaci tváří v tvář a fyzickém kontaktu. Členy této organické komunity

⁴⁵ Obec má kromě svého slovenského názvu i název maďarský, který se běžně používá.

jsou však také další aktéři, kteří jsou trvale usazeni v obci, ale nejsou členy skupiny na Facebooku, tedy nejsou členy virtuální komunity. Organická komunita Sklepná je tedy tvořena veškerými jejími současnými obyvateli, má plnou věkovou strukturu a část z nich je zároveň členem komunity virtuální. Ta na rozdíl od té organické nemá plnou věkovou strukturu a je z větší části tvořena osobami v produktivním věku. V menším zastoupení se v ní vyskytují osoby v postproduktivním věku, přičemž toto poměrně malé zastoupení může být dáno špatnou či žádnou dostupností internetu, nedostatkem zkušeností z oblasti používání sociálních sítí, či prostým nezájmem. Mezi členy se nevyskytují téměř žádné osoby předproduktivního věku, přičemž na této skutečnosti se podílí i věkové omezení pro používání Facebooku.

Kromě členů organické komunity, kteří jsou zároveň členy komunity virtuální, tedy skupiny na Facebooku, jsou ve facebookové skupině dále přítomni aktéři mimo organickou komunitu. Těmi mohou být ti, kteří se ve Sklepné narodili, či v ní po nějakou dobu bydleli, ale následně se odstěhovali. Tito lidé, především rodáci, mají k obci zpravidla silný vztah, zůstávají s ní a jejími obyvateli v kontaktu (mimo jiné i prostřednictvím této skupiny) a do obce se rádi vrací, nejčastěji na akce v ní pořádané. Někteří aktéři pobývající mimo Sklepnou se však do obce vrací častěji a pravidelněji, jedná se zejména o osoby, které se z obce odstěhovaly za studiem či za prací, ale pravidelně se vrací za svou rodinou, která zůstává v obci trvale usazena. Někteří také pracují jako cykličtí migranti v zahraničí, a část roku tak tráví mimo Sklepnou, nicméně stále jsou jejími obyvateli a mají v ní své zázemí. Mezi členy skupiny se však řadí také ti, kteří v obci nikdy nebydleli, ale pravidelně ji navštěvují a pobývají v ní. Zpravidla jsou to lidé, kteří mají ve Sklepné rodinné příslušníky či jiné známé a do obce k nim jezdí na návštěvy. Znají tedy prostředí obce a některé její obyvatele a skrze facebookovou skupinu obce mohou participovat na jejím dění, i když nejsou jejími obyvateli. Může se však také jednat o osoby z blízkého i širokého okolí, kteří Sklepnou navštěvují v rámci akcí v ní pořádaných. Členy skupiny jsou také vedoucí kursu Terénní antropologická praxe a někteří studenti, kteří se v rámci tohoto kursu zúčastnili výzkumného pobytu ve Sklepné. Musím ještě dodat, že někteří aktéři se ve skupině vyskytují vícekrát, to znamená, že mají vytvořeno vícero facebookových profilů a do skupiny se přidali skrze všechny tyto profily.

Je na místě zmínit, že všichni tito lidé, kteří jsou členy skupiny Sklepná, spolu tvoří virtuální komunitu, ale zdaleka ne všichni se navzájem znají. Lidé, kteří se z obce odstěhovali před několika lety, se zpravidla neznají s nově přistěhovanými, ti, kteří obec pravidelně navštěvují, nemusí znát veškeré její obyvatele a ani ne všichni studenti, kteří se v minulých letech účastnili výzkumné výpravy do Sklepné, se navzájem znají. Skrze facebookovou skupinu tak spolu mohou komunikovat jak lidé, kteří se pravidelně potkávají ve fyzickém prostředí, tak lidé, kteří se nikdy nepotkali tváří v tvář.

4.2 Správce

Správce skupiny je pětaticetiletá Maria, která ji v roce 2010 založila. Maria vyrůstala ve Sklepné, ale s nástupem na vysokou školu se z ní odstěhovala. Dodnes však do obce pravidelně dojíždí za svou rodinou, která ve Sklepné stále bydlí. Je tedy členem komunity virtuální a částečně i té organické. Skupinu založila ze dvou hlavních důvodů. Tím prvním bylo, že v době založení skupiny pobývalo mnoho mladých lidí ze Sklepné, včetně Marie, mimo obec, ať už v rámci studia či zaměstnání, a nově rozkvétající Facebook představoval skvělý způsob, jak s obcí a jejími obyvateli zůstat v kontaktu.

„Veľa mladých chodilo na vysokú školu alebo žili v zahraničí, a vďaka skupine mohli sledovať, čo sa deje doma.“ (e-mailová komunikace s Mariou ze dne 29. 7. 2020)

Druhým důvodem pro založení skupiny Sklepná bylo zefektivnění sdílení fotografií z akcí, které v obci proběhly, mezi obyvateli. Před tím, než byla založena skupina na Facebooku, si obyvatelé pořízené fotografie sdíleli pomocí USB flash disku nebo CD, které si mezi sebou navzájem předávali. To ovšem bylo časově náročné, protože USB flash disk nebo CD mohla mít u sebe v jednu chvíli pouze jedna osoba, a tak často trvalo několik dní, než se fotografie dostaly ke všem zájemcům. Facebooková skupina poté umožnila jednotlivcům nahrát své fotografie přímo do skupiny a zpřístupnit je tak všem členům skupiny najednou.

Funkce správce skupiny jedince opravňuje k udělování členství uživatelům, kteří o něj požádají. Správce se však může rozhodnout členství neudělit a žádost odstranit. Maria sama uvádí, že skupina je určena pouze pro obyvatele Sklepné či pro osoby, které k obci a jejím obyvatelům mají nějakou vazbu. I z toho důvodu je Sklepná skupinou soukromou, fotografie a oznámení mají zůstat pouze v rámci této skupiny. Tím, že se Maria v současnosti pohybuje

v obci poměrně zřídka, může pro ni být obtížné rozpoznat, kdo se k obci jakýmkoli způsobem vztahuje a je tedy oprávněn stát se členem a kdo je naopak naprostým cizincem a do skupiny nepatří. Situaci řeší tak, že pokud si není jistá identitou uživatele žádajícího o členství ve skupině, podívá se na jeho profil, zejména na seznam přátel. Nemá-li uživatel mezi přáteli žádné obyvatele Sklepné, Maria se domnívá, že se Sklepnou nemá nic společného, a tudíž jeho žádost zamítne. Pokud se mezi přáteli uživatele někteří obyvatelé nachází, žádost Maria většinou potvrdí, i když často váhá - uvažuje nad trvalostí vazby žádajícího uživatele k danému obyvatele či obyvatelům. Jako příklad Maria uvádí situaci, kdy si někdo z mladých obyvatel obce najde partnera a tento partner, pobývajícím mimo Sklepnou, ihned požádá o členství ve skupině. V takové situaci si správce není jistá, zda-li je dotyčný dostatečně oprávněn být členem, nicméně připouští, že daná osoba, respektive její partner ze Sklepné by se po nepřijetí žádosti mohli urazit, a tak žádost zpravidla přijímá. (zdroj: rozhovor s Mariou vedený Šimonem Pohořelým)

Správce skupiny má dále možnost odstranění příspěvku přidaného kterýmkoli uživatelem ve skupině. Maria této možnosti využívá a svým působením „pročišťuje“ skupinu od příspěvků, které se jí jeví jako nevhodné. Těmi mohou být například příspěvky, které se svým obsahem vůbec netýkají obce Sklepná, nebo příspěvky, ve kterých dochází k nějakému rozporu mezi jednotlivými členy skupiny. Pokud se ve skupině objeví nějaký takový příspěvek, u kterého si Maria není jistá jeho vhodností, zpravidla ho neodstraňuje ihned a čeká, „*kam sa to potiahne*“. Dává tak příležitost členům skupiny si daný příspěvek zobrazit, případně na něj reagovat. Pakliže vidí, že na příspěvek nikdo nereaguje, odstraní ho ze skupiny. To se však týká pouze těch příspěvků, o kterých se Maria domnívá, že nepatří do skupiny, ostatní příspěvky, i když jsou bez reakcí, ve skupině ponechává. Pokud příspěvek naopak vyvolá hodně reakcí, a to negativních, Maria ho odstraní. Domnívá se totiž, že spory a narážky na jednotlivé osoby by se neměly řešit skrze facebookovou skupinu, kde je může každý vidět, nýbrž by si to lidé měli vyřešit v rámci soukromé konverzace. (zdroj: rozhovor s Mariou vedený Šimonem Pohořelým)

Kromě odstraňování některých příspěvků však Maria v mnou zkoumaném období do dění ve skupině téměř vůbec nezasahuje, nesdílí žádné příspěvky, ani nepřidává komentáře k příspěvkům ostatních.

4.3 Povaha příspěvků

Komunikace v kontextu facebookové skupiny vykazuje prvky typické pro Netspeak, specifický jazyk používaný v prostředí počítačově zprostředkované komunikace. Příspěvky i komentáře jsou z velké části neformální povahy, zpravidla nezačínají žádným oslovením či pozdravem, nýbrž rovnou sdělením. Účastníci komunikace si obvykle tykají, a to i v případě komentářů adresovaných starostce obce. Tato skutečnost však nemusí být dána jen neformální povahou komunikace uskutečňované skrze internet, ale i tím, že obec Sklepná jako taková má poměrně málo obyvatel. Ti se navzájem znají a velká část z nich si tyká i při setkání tváří v tvář. Jednotlivá sdělení jsou relativně stručná, aktéři v nich poměrně často využívají výše zmiňované smajlíky a někteří z nich vystupují pod přezdívkami či zkráceninami svých jmen.

4.3.1 Starostka jako hlavní aktér

V ohledu neformálnosti představuje výjimku starostka obce. Tou je šestapadesátiletá Lucia, která tento úřad zastává od roku 2011. Paní starostka je členem facebookové skupiny obce a zároveň je v obci trvale usazena, je tedy členem komunity virtuální i organické. Její příspěvky tvoří více jak polovinu veškerého dění ve skupině a zahrnují úřední oznámení, pozvánky na akce konané ve Sklepné i v okolí, fotografie z proběhlých akcí, poděkování za účast na akcích pořádaných obcí a přání k nejrůznějším příležitostem. Lucia se ve svých příspěvcích vyjadřuje zpravidla formálněji než ostatní členové skupiny a v některých příspěvcích dokonce hovoří jménem celé obce:

„Obec Sklepná želá svojim občanom požehnané vianočné sviatky a veľa zdravia, šťastia, lásky, rodinnej pohody v novom roku 2020!“ (příspěvek ve skupině Sklepná z 19. 12. 2019)

Jak sama Lucia zmiňuje v rozhovoru, facebookovou skupinu obce využívá jako úřední desku. Sama uznává, že příspěvky umístěné v rámci facebookové skupiny čte více lidí, než příspěvky na webových stránkách. V kontextu skupiny na Facebooku vystupuje v roli starostky, která je zodpovědná za řádný chod obce a informovanost občanů. Proto jsou její sdělení formální povahy a některá přímo ve jménu obce.

Lucia připouští, že se ve skupině občas objevují nevhodné příspěvky a že občas nastane situace, kdy někdo ze členů skupiny veřejně vyjádří nesouhlas či nespokojenost s rozhodnutími vycházejícími od paní starostky a zastupitelů, či přímo veřejně pronese nemístné poznámky jí adresované. Domnívá se, že takové příspěvky na skupinu nepatří, nicméně zpravidla se k nim nevyjadřuje, ani neprosí správkyni Mariu o jejich smazání, ale nechává to na jejím uvážení. (zdroj: rozhovor s paní starostkou vedený Šimonem Pohořelým)

4.3.2 Fotografie

I přesto, že má skupina Sklepná 265 členů, pod jednotlivými příspěvky bývá většinou málo komentářů, pokud vůbec, a počet reakcí „To se mi líbí“ zpravidla nepřesahuje dvacet. Výjimku představují dva typy příspěvků. Prvním jsou fotografie z akcí, které se v obci udály, nejčastěji sdílené paní starostkou. Ty bývají přidávány po albech, tedy v rámci jednoho příspěvku. Taková alba mají často více jak třicet reakcí „To se mi líbí“ a někteří členové v komentářích umístěných pod albem vyjadřují své díky za uspořádání akce. Jednotlivé fotografie v albu však většinou zůstávají téměř bez reakcí, pouze s pár označeními jako „To se mi líbí“.

Mezi nejpopulárnější akce ve Sklepné patří Den obce, během kterého jsou pořádány nejrůznější soutěže, konají se hudební i taneční vystoupení jednotlivců i uskupení, to vše za přítomnosti dobrého jídla a pití. Na Den obce zpravidla do Sklepné přijíždějí i ti, co se v ní narodili, nebo v ní dříve bydleli, lidé s vazbou na obyvatele obce, či lidé z blízkého i širokého okolí. Zároveň bývá pořádán v době, kdy jsou v obci přítomni studenti a učitelé z naší fakulty, kteří se oslav také účastní.

Právě příspěvky s fotografiemi ze Dne obce přidané do facebookové skupiny Sklepná většinou vyvolají nejvíce reakcí, a to nejen od samotných obyvatelů obce, ale ve velké míře i od těch, kteří v obci již nebydlí, nebo kteří v ní ani nikdy nebydleli. Tuto skutečnost si vysvětlují tím, že na Dni obce se scházejí kromě obyvatelů Sklepné, tedy členů organické komunity, také další aktéři, kteří mohou být součástí facebookové skupiny, tedy virtuální komunity. Ti následně reagují na fotografie sdílené ve skupině, protože s nimi cítí nějakou spojitost, mají pocit, že se jich příspěvek s fotografiemi týká, na rozdíl od ostatních příspěvků, které často bývají adresovány pouze současným obyvatelům obce.

4.3.3 Víra

Druhý typ představují příspěvky náboženského rázu. Ty se ve skupině vyskytují poměrně často, členové skupiny zde sdílí příběhy či citáty týkající se víry, většinou publikované původně jinou stránkou, dále také několik let stará videa, na kterých je zachycena některá událost spojená s křesťanským svátkem, či pouhá oznámení a novinky týkající se křesťanského života nejen ve Sklepné, ale i mimo ni. Víra hraje ve Sklepné velkou roli. V obci stojí římskokatolický kostel, do kterého velká část obyvatel pravidelně dochází na mše. Příspěvky ve facebookové skupině obce týkající se víry většinou vyvolají velkou míru reakcí, uživatelé v komentářích často děkují za sdílení příspěvku, v případě vzpomínkových videí děkují za sdílení videa a připomenutí hezkých chvil, či se alespoň vyjádří slovem „Amen“.

V době, kdy z důvodu koronavirové krize byla všem občanům nařízena karanténa, bylo obyvatelům Sklepné znemožněno účastnit se pravidelných mší v místním kostele. Několik uživatelů v této době do skupiny sdílelo odkaz na živý přenos mše, zároveň se právě v tomto období ve skupině vyskytují výše zmíněná videa připomínající proběhlé křesťanské svátky. Tato skutečnost může být dána tím, že v období koronavirové krize víra představovala způsob, jak se s nejistou situací vyrovnat, což se projevilo i v kontextu facebookové skupiny.

Příspěvky týkající se víry jsou zpravidla přidávány těmi, kteří jsou zároveň členy organické komunity, tedy samotnými obyvateli obce, a to spíše těmi staršími. Část z nich je přidána také paní starostkou. Na tyto příspěvky nejvíce reagují taktéž samotní obyvatelé Sklepné, osoby pobývající mimo Sklepnou pak v menší míře.

4.3.4 Významní přispěvatelé

I přes právě zmíněné typy populárních příspěvků, které jsou oceňovány největším počtem „To se mi líbí“ a komentářů, je ve skupině aktivní pouze malá část veškerého členstva. Počet členů, kteří během mnou sledovaného období přidali do skupiny alespoň jeden příspěvek, je nižší než dvacet, a jádrem veškerého dění ve skupině jsou víceméně stále ty stejné osoby. V následující části jmenuji některé tyto aktéry a pozoruji, jaké povahy jsou jejich příspěvky a jakým způsobem se vztahují k obci Sklepná. Sleduji také, jaké skutečnosti mohou stát za jejich častým přispíváním do skupiny.

Kromě již zmíněné starostky Lucie je častým přispěvatelem také paní Irma, sdílící ve skupině pozvánky na zájezdy, které ve spolupráci s další paní organizuje. Jedná se o zájezdy různého typu a do různých oblastí, pokaždé se však jede do Maďarska. Zájezdy jsou nejčastěji do termálních koupelí, v mnou zkoumaném období však proběhl i zájezd na Festival bio jídla a vína. Zájezdy nejsou určené pouze obyvatelům Sklepné, autobus zastavuje také v Bubenci a dalších okolních městech a obcích. Irma informaci o konaném zájezdu sdílí vždy několikrát za sebou, v několikadenních intervalech. Na tyto příspěvky zpravidla nikdo nereaguje. Kromě oznámení o nadcházejících zájezdech paní Irma nepřidává žádné další příspěvky ani komentáře, což může být dáno tím, že není členem organické skupiny Sklepná, tedy není v obci trvale usazena a skupinu využívá pouze pro šíření informací o zájezdu mezi její obyvatele.

Dalším členem skupiny, který se řadí mezi nejčastější přispěvatele, je pan Konrád. Je mu šedesát šest let a patří zároveň mezi členy organické komunity. Pro svou lásku k hudbě si v obci vysloužil pověst místního hudebníka. Konrád sám hraje na několik hudebních nástrojů a zpívá a na akcích pořádaných v obci často zajišťuje hudební doprovod. Kromě toho se však zajímá i o hudební tvorbu ostatních, což se projevuje v jeho příspěvcích. Ty obsahují například pozvánku na folklorní festival, odkaz na příspěvek sdílený známým beatboxerem pocházejícím ze Sklepné, ale také fotografie z různých akcí proběhlých ve Sklepné i v okolí. Konrád zároveň poměrně často vystupuje v komentářích pod jednotlivými příspěvky. Je na místě zmínit, že pan Konrád je členem obecního zastupitelstva. To může vysvětlovat jeho časté zapojování se do dění ve skupině. Jakožto člen zastupitelstva má pravděpodobně o obec a dění v ní zájem a může se dokonce cítit povinen průběžně informovat občany a interagovat s nimi prostřednictvím této skupiny. Skutečnost, že pan Konrád často přidává příspěvky do skupiny, může být dána i tím, že je v postproduktivním věku, a může mít tudíž poměrně dost volného času, který následně tráví právě sledováním sociálních sítí a sdílením příspěvků, které se mu jeví jako zajímavé, do facebookové skupiny obce.

Pan Konrád však do skupiny přidává ještě jeden typ příspěvků. Jedná se o odkazy na různé články a webové stránky, které nemají s obcí Sklepnou nic společného. Tyto příspěvky jsou po nějaké době odstraněny správkyní Mariou. Jako příklad Maria v rozhovoru zmiňuje odkaz, sdílený právě panem Konrádem, na článek o patnácti nejinteligentnějších plemenech psů, což

je podle jejích slov sice „zajímavé“, ale nehodí se to do skupiny. (zdroj: rozhovor s Mariou vedený Šimonem Pohořelým)

4.3.5 Sousedská výpomoc

Facebooková skupina obce také představuje médium, skrze které její členové nabízejí či hledají pomoc. Během mnou zkoumaného období se ve skupině vyskytuje hned několik příspěvků o ztracených či nalezených psech - jednotliví uživatelé zpravidla sdílí fotografie hledaného, respektive nalezeného psa, a vyzývají ostatní k poskytnutí jakýchkoli informací. Prosba o pomoc se například vyskytuje také v příspěvku o ukradených kolech, kde autor žádá spoluobčany, aby se mu v případě, že ukradená kola někde zahlédnou, ozvali.

Někteří aktéři také prostřednictvím skupiny nabízí různé produkty, ať už za peníze, či zadarmo. Například paní Marika na svém profilu uvádí, že poskytuje masáže, načež daný příspěvek sdílí i ve skupině Sklepná a dodává, že pro všechny Sklepnány nabízí výjimečnou cenu. Dalším příkladem je nabídka produktů ze zahrady:

„Prosí si niekto žlté maliny? Tento rok sa mi rozrástli a potrebujem ich preriediť. Keďže veľa pršalo idú vonka aj z koreňom.. :)“ (příspěvek ve skupině ze 17. 6. 2020)

Výše zmíněná výpomoc se projevila i v době koronavirové krize. Paní Tamara, řadící se mezi Místní, v době karanténních opatření našla několik roušek, které následně vyfotila a sdílela do facebookové skupiny obce. S některými členy skupiny, kteří o roušky projevíli zájem v komentářích pod příspěvkem, se poté domluvila na předání.

Skupina tedy může sloužit i k šíření oznámením, která jsou určena všem obyvatelům obce, ale nejsou úředního rázu, a tudíž se zpravidla nevyskytují na úřední desce ani na webových stránkách. Příspěvky tohoto typu se týkají především obyvatel trvale pobývajících v obci a jejich autory jsou téměř výhradně ti, kteří jsou zároveň členy organické komunity. Nutno ještě dodat, že velká část těchto příspěvků, ve kterých je něco nabízeno či poptáváno, zůstává bez reakce. To ovšem nemusí znamenat, že jsou bez jakékoli odezvy, je také možné, že jednotliví uživatelé příspěvky ve skupině na Facebooku zaznamenávají a čtou si je a následně na ně reagují již mimo toto virtuální prostředí, v rámci komunikace tváří v tvář.

4.4 Shrnutí

I přesto, že velká část členů facebookové skupiny obce Sklepná se do jejího dění téměř vůbec nezapojuje, se ve skupině v mnou zkoumaném období vyskytuje poměrně hodně příspěvků. Většina z nich je sdílena paní starostkou, která kromě úředních oznámení přidává také fotografie z uplynulých akcí, pozvánky na akce konané v obci i v okolí a příspěvky spojené s vírou. Další aktéři, kteří ve skupině sdílí příspěvky, jsou téměř vždy z řad členů organické komunity, nicméně aktéři, kteří na tyto příspěvky reagují, ať už komentáři, nebo tlačítkem „To se mi líbí“, jsou často i osoby pobývající mimo Sklepnou, které prostřednictvím Facebooku udržují s obcí kontakt.

5 Pozice jazyků v kontextu facebookové skupiny obce

Jak jsem již zmínila, většina obyvatel Sklepné je bilingvní a ovládá slovenštinu a maďarštinu. Při mém týdenním pobytu v obci jsem pozorovala pravidelné využívání obou jazyků, ať už v rámci hlášení obecního rozhlasu, mše v kostele, každodenní komunikace tváří v tvář mezi jednotlivými obyvateli, nebo třeba nákupu v místním obchodě. Bilingvní povaha obce je pozorovatelná i v kontextu facebookové skupiny. V rámci analýzy dat jsem se pokusila pozorovat vzorce a pravidelnosti, které se pojí s volbou jazyků, ve kterých jsou napsány jednotlivé příspěvky a komentáře. Zajímalo mne, zda se v kontextu facebookové skupiny obce dá hovořit o diglosii, tedy zda dvě používané jazykové varianty (slovenština a maďarština) zde mají rozdílné funkce. V následující části dále pozoruji, zda se ve skupině vyskytují některé příspěvky napsané v jiném jazyce, než je maďarština či slovenština.

5.1 Příspěvky paní starostky

Nejčastějším typem příspěvků, které se ve skupině v mnou zkoumaném období vyskytují, jsou oznámení sdílená paní starostkou. Ta mají většinou formální povahu, v některých případech se jedná přímo o úřední oznámení, která bývají sdílena i v rámci webových stránek obce či hlášení místního rozhlasu. Jedná se o příspěvky oznamující například konání Dne obce, zahájení rekonstrukce cesty vedoucí vesnicí, nebo třeba odpisy stavu elektroměrů. Všechny tyto příspěvky úřední povahy paní starostka sdílí slovensky i maďarsky, v obou

jazycích v rámci jednoho příspěvku. Sdělení ve slovenštině je vždy první, pod ním následuje sdělení maďarské.

„Oznamujeme deťom a ich rodičom, že maškarný ples detí bude 22.2.2020 od 16.00 hod. v kultúrnom dome - a teda je čas pripravovať zaujímavé masky, na ktoré sa už tešíme!

Értesítjük a gyerekeket és szüleiket, hogy az idei gyermek maszkabál 2020.2.22-én 16.00 órától lesz a kulturházban - már ideje készíteni az érdekes maszkákat, melyekre már most örömmel várunk!“ (příspěvek ve skupině Sklepná ze 31. 1. 2020)

Tato skutečnost částečně odpovídá na mou otázku ohledně existence diglosie v rámci facebookové skupiny obce. Veškerá sdělení úřední povahy jsou psána ve slovenštině i v maďarštině, v administrativní doméně jsou tedy používány obě dvě jazykové varianty. Mezi dvojjazyčně psanými příspěvky sdílenými paní starostkou se vyskytují také poděkování za účast na některých akcích organizovaných v obci, u kterého často bývají přiloženy i fotografie, nebo také pozvánky na akce konané jak v obci, tak v jejím okolí. Tyto příspěvky však na rozdíl od těch s úřední povahou nejsou vždy výhradně dvojjazyčné, poměrně často jsou psané také pouze v jednom jazyce, kterým je, až na jednu výjimku, vždy slovenština.

Během výzkumného pobytu ve Sklepné v roce 2018 jsem s paní starostkou vedla polostrukturovaný rozhovor a ptala se jí, jakým způsobem volí jazyk či jazyky, ve kterých během událostí konaných v obci promlouvá k návštěvníkům. Odpověděla mi, že se pokaždé snaží přizpůsobit situaci a povaze skupiny návštěvníků. Jelikož zná obyvatele obce a také ty, kteří do ní na různé akce přijíždějí, může podle přítomných účastníků usoudit, který jazyk či jazyky je pro sdělení vhodné použít.

„...že keď zavoláme slovenské divadlo, tak mi to príde také, že privítam ti ľudia v slovenčine, lebo neviem, nepredpokladám, že na slovenské divadlo ti príde taký maďarský spoluobčan, ktorý by nerozumel slovensky. Lebo čo by tam asi robil celé to divadelné predstavenie...“ (starostka Lucia, rozhovor z 28. 5. 2018)

Volbu jazyka podle příjemců sdělení lze pozorovat i v kontextu facebookové skupiny. Jedná-li se o pozvánku na akci pořádanou v obci, starostka vždy volí dvojjazyčnou podobu - zřejmě očekává, že o akci budou mít zájem všichni obyvatelé, ať už bilingvní, tak i ovládající nebo upřednostňující jeden z jazyků, a počítá s jejich účastí. Pokud však paní starostka sdílí

pozvánku například na festival slovenského folkloru v nedalekém městě, jako jazyk sdělení volí zpravidla pouze slovenštinu - jedná se o situaci stejného typu jako výše zmiňované slovenské divadlo.

Specifickým případem jsou pak příspěvky, které se týkají pouze jednoho národa, Slováků, či Maďarů. Dne 10. května paní starostka například do skupiny sdílela příspěvek, ve kterém přeje všem maminkám a babičkám vše nejlepší ke Dni matek. Příspěvek je napsán pouze ve slovenštině. Nicméně 10. květen 2019 byl Dnem matek pouze na Slovensku, nikoli v Maďarsku, kde se slavil o sedm dní dříve. Je tedy možné, že paní starostka uvážila, že členové skupiny, kteří neovládají slovenštinu, se jen s malou pravděpodobností budou hlásit ke slovenské národnosti a slavit tak slovenský Den matek. A naopak, 3. května byl paní starostkou do skupiny přidán obrázek, na kterém je napsáno přání pro všechny maminky a babičky - celé v maďarštině. Tento příspěvek také představuje výše zmíněnou výjimku, kdy je příspěvek sdílený paní starostkou napsán pouze v maďarštině.

Během analýzy facebookové skupiny jsem vypožorovala ještě jeden zajímavý jev, spojený s příspěvky přidávanými paní starostkou. Poslední den v lednu sdílela Lucia do skupiny pozvánku na dětský maškarní ples, ze které výše příkládám ukázkou. Pozvánka je napsaná slovensky i maďarsky. Několik dní na to, krátce před konáním akce, však paní starostka přidala ke svému příspěvku komentář, ve kterém připomíná konání akce a všechny prosí, aby na ni nezapomněli. Komentář již však není napsán ve dvou jazycích jako příspěvek, ale pouze ve slovenštině. Lucia mohla pro napsání komentáře zvolit pouze slovenštinu proto, že se již nejedná o oficiální pozvánku, nýbrž o pouhé připomenutí, jakýsi neoficiální dodatek, i v tom případě by se ale dalo uvažovat nad otázkou, proč je komentář právě slovensky. Zde se nabízí otázka, zdali slovenština přeci jen nepředstavuje dominantní jazykovou variantu. Nabízí se však také vysvětlení, že paní starostka chtěla pouze docílit toho, aby se původní příspěvek znovu zařadil mezi hlavní příspěvky, neboli aby se členům skupiny po přihlášení na Facebook opět zobrazil mezi prvními příspěvky a připomněl jim tak konání akce.⁴⁶ Znamenalo by to, že obsah a jazyk komentáře nebyl ani tak důležitý, jako přidání komentáře samo o sobě.

⁴⁶ Facebook mezi hlavní příspěvky řadí takové, které byly v nedávné době sdíleny, nebo na ně někdo v nedávné době zareagoval. Ty se pak uživatelům zobrazují na hlavní stránce, tedy hned po spuštění Facebooku.

Poslední zajímavostí, kterou bych ráda zmínila, je důslednost překladu jednotlivých sdělení přidávaných paní starostkou. Ta v rámci svých dvojjazyčně psaných příspěvků překládá nejen sdělení jako celek, ale používá rozdílné výrazy pro stejné pojmy. Pokud například sdílí pozvánku na akci probíhající v nedalekém Bubenci, v maďarské verzi sdělení nepoužije slovo „Bubenec“, ale maďarský název tohoto města. Lucia dokonce překládá i jména aktérů, o kterých v rámci sdělení píše. V kontextu slovenské verze sdělení například používá jméno Andrej a v maďarské verzi píše András, i přesto, že se stále jedná o tu samou osobu. Musím ovšem zmínit, že jsem se i během pobytu ve Sklepné setkala s jedinci, kteří jsou běžně nazýváni jak slovenskou, tak maďarskou verzí jejich jména.

5.2 Komentáře

I když poměrně velká část příspěvků zůstává bez komentářů a je pouze označena reakcemi „To se mi líbí“, ve skupině jsou i příspěvky, ke kterým se jednotliví členové vyjadřují v komentářích, či dokonce takové, které mezi členy v komentářích způsobí diskusi. Zajímavé je sledovat jazyk těchto komentářů. Ty jsou totiž pokaždé, až na pár výjimek, psané všechny ve stejném jazyce.

Snažila jsem se vypořádat, zda-li jsou ve skupině takoví aktéři, kteří by se v komentářích vyjadřovali vždy například výhradně v maďarštině, ale ve většině případů do komentářů pod jednotlivými příspěvky přispívají stále ti samí aktéři, a to jak v maďarštině, tak ve slovenštině. Skutečnost, že aktér volí pro napsání daného komentáře například maďarštinu, tedy zřejmě nebude dána tím, že by jiný jazyk než maďarštinu neuměl.

Jako další možné vysvětlení pro volbu jazyka, ve kterém bude napsán komentář, mne napadá, že aktéři vyjadřující se k příspěvku zkrátka komentář píše v tom samém jazyce, v jakém je napsán i sám příspěvek. Tato hypotéza se ve většině případů ukázala jako správná, příspěvky psané pouze slovensky mají pod sebou pouze slovenské komentáře a naopak. Nicméně není tomu tak ve všech případech. Například se ve skupině objevil odkaz na fotografii starého vydání novin, kde se s nadsázkou píše o pomalém tempu traktoristů ve Sklepné. Noviny i původní příspěvek obsahující jejich fotografii jsou ve slovenštině. Veškeré komentáře pod příspěvkem jsou však v maďarštině. První komentář byl napsán v maďarštině a jeho autor se v něm autorky příspěvku ptá, jak se k fotografii novin dostala. Autorka příspěvku tedy

přirozeně odpověděla také v maďarštině. Není mi však jasné, proč byl první komentář napsán maďarsky, i přesto, že příspěvek byl celý ve slovenštině. Napadá mě pouze, že autor komentáře všeobecně preferuje maďarštinu, či se mu zrovna v případě použitého slovního spojení zdála vhodnější.

Dále mě zajímalo, jakým způsobem probíhá volba jazyka komentářů u příspěvků, které jsou napsány dvojjazyčně. I v tomto případě jsou ve většině případů všechny komentáře napsané stejným jazykem. Aktéři vystupující v komentářích pod příspěvkem zpravidla reagují na toho, kdo přidal komentář před nimi, a v tom případě reagují ve stejném jazyce, ve kterém je předchozí komentář. Dalo by se tedy říci, že první komentář pod příspěvkem je vždy určující a všechny komentáře pod ním jsou následně ve stejném jazyce. Nicméně během mnou sledovaného období se opět vyskytla jedna výjimka (viz Vodovod).

5.3 Vztah mezi povahou příspěvků a používanými jazyky

Při analýze dat jsem pozorovala určité vzorce, týkající se vztahu mezi povahou příspěvku a jazykem, ve kterém je příspěvek napsán. O určitých tématech se ve facebookové skupině Sklepná často diskutuje v jednom a témže jazyce, zatímco některá témata způsobují, že se v rámci jednoho příspěvku vyskytují jazyky dva, a může dokonce dojít k takzvanému přepínání kódů. V následující části se pokusím některá tato témata představit a vyzorovat, jak se k nim vztahují volené jazyky.

5.3.1 Vodovod

Sklepná se dlouhodobě potýká s problémy s vodou. V obci není dobudován vodovod a voda ze studní je zpravidla zakalená a občas zapáchá po bahně. Většině obyvatel v domě neteče pitná voda a ti tak musí kupovat vodu balenou, kterou využívají na pití a na vaření, či používají speciální filtry. Situace spojená se špatnou vodou v obci a nefungujícím vodovodem vyvolává v obyvatelích Sklepné silné emoce a postoje. Zatímco starší obyvatelé obce jsou převážně toho názoru, že vodovod není potřeba, mladší obyvatelé, hlavně rodiče s malými dětmi, usilují o to, aby byl v obci vodovod dobudován. Vodovod je zde také vnímán jako politický aktér.⁴⁷

⁴⁷ POHOŘELÁ, Adéla. Voda, která hýbe světem: Etnografie infrastrukturního systému obyvatel Sklepné [online]. Praha, 2018 [cit. 2020-08-02]. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií.

Téma vodovodu se vyskytuje i v kontextu facebookové skupiny obce. Slovensko-maďarská politická strana zveřejnila v lednu tohoto roku na svém facebookovém profilu příspěvek, ve kterém hlásí, že hlasy jejich voličů vybudovaly vodovod ve Sklepné. Paní Tamara pořídila skrze mobilní telefon snímek obrazovky, na kterém je právě tento příspěvek, a sdílela ho do skupiny. K fotografii přidala dva smajlíky vyjadřující naštvaní.

Tamarařin příspěvek získal třináct komentářů a za mnou zkoumané období tak představuje nejkomentovanější příspěvek vůbec. V komentářích se spustila diskuse a jednotliví aktéři v nich prostřednictvím slov i smajlíků vyjadřují rozhněvání, ale i pobavení, které v nich příspěvek sdílený politickou stranou vyvolal.

Otto: „*V Sklepnej je už vodovod?????*“

Konrád: „*Zatial iba suchovod...*“

Následuje Ottův komentář v maďarštině. Komentáře pod ním jsou opět slovensky:

Tamara: „*poriadne hlúposti píšu...*“

Otto: „*ved' pozerám že to čo?*“

Tamara: „*Nebude ani o 20 rokov :D:D:D*“

Z komentářů je patrné podráždění, které publikování nepravdivé informace způsobilo, zároveň však lze pozorovat, že jednotliví komentující berou situaci ohledně vodovodu s humorem a nadsázkou.

Emma: „*jééj, tak idem naspät':D:D:P*“

Otto: „*ale zober si aj vodu*“

(...)

András: „*Som nevedel že (jmenovaná politická strana) vybudoval vodovod v Pincinej... Klamstvá pravdepodobne...*“

Otto: „*Vidiš András ako sme odišli aj vodovod maju. De hülye ez a (jméno člena strany), már nem tudja hogy mit csináljon*“⁴⁸

(komentáře u příspěvku ve skupině Sklepná z 11. 11. 2019)

⁴⁸ Maďarskou část komentáře lze volným překladem přeložit jako „*Ten hloupý (jméno člena strany) už neví co dělat...*“ (<https://translate.google.com>)

Do diskuse pod příspěvkem se zapojují jak samotní obyvatelé obce, tak osoby pobývající mimo. Jak je vidět z ukázky, kterou výše příkládám, příspěvek o vodovodu neodpovídá mé hypotéze o tom, že aktéři při reakci na komentář volí vždy stejný jazyk, jakým byl napsán předchozí komentář. V případě Otty lze dokonce pozorovat použití dvou jazyků v rámci jednoho komentáře. Vyskytuje se tu tedy takzvané přepínání, respektive míšení kódů o kterém pojednávám v teoretické části práce.

Skutečnost, že se pod tímto příspěvkem vyskytují komentáře jak slovenské, tak maďarské, a dokonce i komentáře obsahující půlku sdělení ve slovenštině a půlku v maďarštině, si zdůvodňuji hned několika vysvětleními. Tím prvním je, že vodovod ve Sklepné představuje poněkud ožehavé téma a příspěvek tedy v uživatelích diskutujících v komentářích vyvolal silné emoce. To způsobilo, že nevěnovali příliš velkou pozornost jazyku či obsahu svého sdělení, ale ihned reagovali, způsobem, který v daný okamžik nejlépe vystihoval jejich emoce. V tom případě by se dalo hovořit o míšení kódů, tedy o nezáměrném jednání. Je však také možné, že si byli vědomi, že komentář píše v jazyce jiném, než v jakém byl napsán komentář, na který reagují, ale jimi zvolený jazyk pro ně představoval způsob, jak nejlépe vyjádřit svůj subjektivní postoj. V případě Ottova komentáře mne napadá ještě jeden důvod, a to, že střídání jazyků zde představuje jakýsi „vtípek“ či „slovní hříčku“, přispívající k odlehčení napjaté situace, kterou téma vodovodu vyvolává. Jednalo by se tedy o přepínání kódů, tedy záměrný přechod z jedné jazykové varianty do druhé.

5.3.2 Víra

Víra hraje v životech Sklepnanů velkou roli. Většina se hlásí ke křesťanství a pravidelně se účastní mší probíhajících v místním římskokatolickém kostele. Náboženský prvek je o to patrnější u starších obyvatel obce, kteří do kostela chodí hned několikrát do týdne. Mše zpravidla probíhají ve dvojjazyčné podobě.

Bohoslužba je zahájena zpěvem maďarské písně, následuje věta v maďarštině, kterou pan farář pronese. Po ní farář ve slovenštině přivítá všechny přítomné. Dále pronáší různé modlitby a zpívají se písně, střídavě ve slovenštině a maďarštině. Kázání je na téma manželství a rozvodů a je přednášeno ve slovenštině. Po celou dobu mše se oba dva jazyky

střídají rychle po sobě, o něco větší část probíhá v maďarštině, ale je to skoro půl na půl.

(Terénní poznámky, 27. 5. 2018)

Mše ovšem nemívaly vždy tuto podobu. V rámci terénního výzkumu ve Sklepné jsem se dozvěděla, že se dříve konaly zvlášť mše maďarské a zvlášť mše slovenské, ale s klesajícím počtem účastníků byly obě spojeny do jedné, dvojjazyčné mše. Pan farář, který se maďarštinu začal učit až se začátkem jeho působení v kostele ve Sklepné, se podobně jako paní starostka přizpůsobuje situaci a složení účastníků mše.

Ptám se (pana faráře), v jakém jazyce běžně probíhá mše. Odpovídá, že ve slovenštině i maďarštině, na střídačku. Je to prý podle toho, kolik do kostela chodí Slováků a Maďarů. „Kolik Slováků v kostole, toľko slovenčiny na omšu a naopak,“ říká pan farář a dodává, že Slováků chodí do kostela méně, proto na mši většinou převažuje maďarština.

(Terénní poznámky, 26. 5. 2018)

Prvek víry hraje roli i v kontextu facebookové skupiny obce. Jak už jsem zmínila výše, aktéři ve skupině sdílí novinky i citáty spojené s křesťanskou vírou, videa z některých mší či oslav konaných v minulosti a v době nařízené karantény se ve skupině objevovaly odkazy s přímým přenosem mše. Některé příspěvky tohoto typu sdílí paní starostka, v tom případě jsou téměř vždy napsány dvojjazyčně, či bez jakéhokoli komentáře, jedná-li se o pouhé sdílení odkazu na příspěvek jiné facebookové stránky. Paní starostka v rozhovoru sama říká, že někdy při procházení Facebooku narazí na příspěvky, které se jí zdají zajímavé, nebo které jí nějakým způsobem udělají radost, a o tyto příspěvky se pak prostřednictvím sdílení chce podělit i se členy facebookové skupiny obce.

Kromě paní starostky však příspěvky spojené s vírou do skupiny přidávají i další aktéři, jako například paní Marianna. Nepodařilo se mi zjistit věk paní Marianny, na svém facebookovém profilu však uvádí, že je nyní v důchodu, a s největší pravděpodobností se skutečně jedná o osobu v postproduktivním věku. Marianna trvale pobývá v obci, je tedy členkou organické komunity. Během mnou sledovaného období přidala do skupiny hned několik příspěvků a ty se téměř ve všech případech pojí s náboženstvím. Jeden takový příspěvek představuje video z roku 2009, na kterém je zachyceno procesí konané v rámci Bílé soboty. Popisek videa paní Marianna napsala maďarsky i slovensky, nicméně všechny komentáře pod videem jsou v maďarštině. Dalším příspěvkem paní Marianny je video opět z roku 2009, tentokrát

zachycující mši při Květné neděli. Popisek videa je napsán již pouze v maďarštině a i aktéři vystupující v komentářích a děkující za sdílení videa do skupiny hovoří pouze maďarsky. Paní Marianna také v době koronavirové krize, kdy se obyvatelé nemohli účastnit mše v místním kostele, do skupiny přiložila odkaz, skrze který bylo možno sledovat reprízu živého přenosu mše. V maďarštině ke svému příspěvku napsala, že ti, kteří nestihli původní přímý přenos, si mši mohou nyní pustit skrze přiložený odkaz. Odkaz na přímý přenos mše sdílel i pan Gregor, ze stránky, která umožňuje zobrazení jak ve slovenském, tak v maďarském jazyce. Pan Gregor pro sdílení odkazu do skupiny vybral verzi maďarskou.

Na základě těchto jevů jsem si kladla otázku, zda mohu uvažovat o jakémisi vzorci, který by říkal, že příspěvky týkající se víry se ve většině případů pojí s maďarštinou. V průběhu analýzy dat jsem vyzorovala, že u poměrně velké části aktérů přidávajících nebo komentujících příspěvky tohoto typu se jedná o osoby staršího, někdy postproduktivního věku. To odpovídá i postřehu získanému během výzkumného pobytu ve Sklepné - tedy že náboženství hraje o to větší roli u starších obyvatel. Ti zároveň často patří ke Sklepnánům, kteří dávají přednost maďarskému jazyku před slovenským. Je tedy možné, že příspěvky ve facebookové skupině sdílené těmito aktéry jsou psány v maďarštině nikoli proto, že by se oblast víry pojila s volbou maďarštiny, ale proto, že autoři příspěvků spojených s vírou jednoduše preferují maďarštinu, ať už se jedná o oblast víry či nikoli. Příspěvky z oblasti náboženství však sdílí a komentují i mladší členové skupiny. Jedná se především o paní starostku, o které jsem již psala výše, ale také o několik dalších aktérů, kteří zpravidla nic nepřidávají, ale k příspěvkům o víře se vyjadřují v komentářích. Zde mne napadá myšlenka, že téma víry by se přeci jen mohlo určitým způsobem pojit s maďarským jazykem. Ve fyzickém prostředí obce tvoří jádro kostela především ženy v postproduktivním věku, které v kostele vypomáhají, především s výzdobou interiéru. Tyto ženy také patří mezi ty obyvatele, kteří se mši účastní i během týdne, tedy ne pouze v neděli, jako většina. Zároveň tyto aktérky zpravidla dávají přednost maďarskému jazyku a na této skutečnosti je z velké části postaveno jejich přátelství.⁴⁹ Sklepnané mají povědomí o těchto aktérkách a jejich častém zapojování se do chodu kostela a je možné, že sami tyto starší ženy vnímají jako jádro veškerého náboženského dění v obci. Proto si téma víry mohou pojit s maďarštinou, ať už v rámci asociace těchto akterek s prostředím kostela, či v rámci záměrného přizpůsobování se starším,

⁴⁹ MILIČIČOVÁ, Jolana. Sociální síť obyvatel jihoslovenské vesnice v postproduktivním věku [online]. Praha, 2020 [cit. 2020-08-03]. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií.

maďarštinu preferujícím obyvatelům, kteří jsou často centrem náboženského života v obci. Nabízí se ještě jedno vysvětlení. Velká část obyvatel obce má maďarské předky a může tedy maďarštinu vnímat jako více emotivní, pojící je s jejich kořeny. Zároveň také víra bývá zpravidla vnímána jako emotivní téma a je tedy možné, že vědomá volba maďarštiny zde odkazuje na emoce a prožívání dané sociální situace aktéry.

5.4 Přítomnost dalších jazyků ve skupině

Jak jsem zjistila v rámci výzkumného pobytu, někteří obyvatelé Sklepné ovládají kromě slovenštiny a maďarštiny také některé další jazyky. Při analýze dat mne zajímalo, zda se i v kontextu facebookové skupiny obce vyskytují některé další jazyky kromě dvou výše zmiňovaných. V rámci mnou zkoumaného období se ve skupině neobjevují žádné originální příspěvky, tedy takové, které autor píše sám a nesdílí je z jiné stránky, které by byly jinou řečí než slovenštinou či maďarštinou. Nicméně přítomnost některých dalších jazyků ve skupině lze přeci jen sledovat. Je tomu vždy v rámci příspěvků, které jsou původně publikovány některou jinou stránkou či uživatelem a následně skrze odkaz sdíleny ve skupině některým z jejích členů. Kladu si otázku, jakým způsobem na takové příspěvky ve skupině reagují ostatní členové, a dále mě zajímá, jakým způsobem se k těmto příspěvkům aktéri, kteří je ve skupině sdílí, vůbec dostávají.

Je na místě zmínit, že poměrně nedávno se na Facebooku objevila funkce, která umožňuje přímo v prostředí Facebooku přeložit sdělení, která jsou v jiném jazyce, než v jakém má uživatel Facebook nastavený. Uživatel tak v případě, že ve facebookovém prostředí narazí na příspěvek napsaný v jazyce, kterému nerozumí, nemusí daný text kopírovat a vkládat do některého z internetových překladačů, či přímo jednotlivá slova hledat ve slovníku, ale může si text přeložit pomocí jednoho kliknutí na tlačítko „Přeložit“. Tato skutečnost podstatně usnadňuje používání Facebooku a způsobuje, že jednotlivé příspěvky, které jsou sdíleny veřejně, mohou dosáhnout mnohem větší publikum. Někdy se dokonce stává, že Facebook tato sdělení napsaná v jiném jazyce, než v jakém uživatel Facebook používá, sám rozpozná a automaticky přeloží. V takovém případě se pod přeloženým příspěvkem vyskytuje možnost „Zobrazit originál“. Nicméně tímto způsobem přeložené příspěvky mohou na první pohled působit, jako by se jednalo o příspěvky originální, tedy takové, které byly jazykem, do kterého byly automaticky přeloženy, napsány původně. Já sama jsem se při prohlížení

příspěvků ve skupině Sklepná nechala několikrát zmást, když mi Facebook příspěvky psané v maďarštině automaticky přeložil do angličtiny (v době výzkumu jsem používala anglické nastavení Facebooku), a málem jsem se domnívala, že někteří členové skupiny skutečně přidávají příspěvky v angličtině. Při bližším pohledu na příspěvek a zejména po jeho přečtení mi však bylo jasné, že byl příspěvek automaticky přeložen. Překlad poskytovaný Facebookem je zpravidla nepřesný a použité výrazy někdy nedávají smysl. Navíc, pokud se v rámci sdělení vyskytuje slovo, které Facebook nedokáže přeložit (většinou se jedná o název oblasti či jméno), ponechá ho v jeho původním tvaru a nepřekládá ho. Nicméně pro pouhé pochopení kontextu je facebooková funkce překladu dostačující.

Zde bych ráda uvedla příklady některých těchto příspěvků napsaných v jiném jazyce než slovenštině a maďarštině, které byly uživateli do skupiny Sklepná přidány. Hned dva z těchto příspěvků přidala starostka obce, Lucia. V jednom případě se jedná o video sdílené z facebookové stránky chorvatského cellisty, který ve videu hraje známou píseň „Hallelujah“. Příspěvek sdílený cellistou i celá jeho facebooková stránka je v angličtině. Paní starostka příspěvek cellisty sdílela ve skupině obce a přidala k němu popisek „*Pekný MDŽ večer...*“ V dalším případě paní starostka sdílí video z anglické zábavní stránky „Now You Have Seen Everything“, na kterém muž zpívá křesťanskou píseň „Amazing Grace“. Původní příspěvek je opět v angličtině, paní starostka k němu však, když ho sdílela do skupiny, připsala „*Pre pohladenie duše...*“ Na základě polostrukturovaného rozhovoru s paní starostkou vedeného v rámci výzkumného pobytu ve Sklepné vím, že paní Lucia má vystudovanou vysokou školu, a tudíž je pravděpodobné, že ovládá alespoň základy angličtiny. To by znamenalo, že příspěvkům sdíleným těmito stránkami rozumí a následně je přidává do skupiny, tentokrát však s popiskem ve slovenštině, aby porozuměli i ti, kteří angličtinu neovládají. Zároveň se jedná o příspěvky, u kterých obsah textového sdělení není tolik důležitý jako přiložené video, první příspěvek navíc obsahuje video s instrumentální hudbou, tedy beze slov. Tento příspěvek si získal celkem pět reakcí „To se mi líbí“, na příspěvek s písní Amazing Grace zareagovalo deset členů skupiny. Ti ovšem vůbec nemuseli věnovat pozornost jazyku sdělení u původního příspěvku, ale pouze samotnému videu, či tomu, co k videu připsala paní starostka.

Dalším příspěvkem ve skupině, který není původně napsán ve slovenštině ani v maďarštině, je fotografie několika osob, které mají přes ústa a nos roušku. U fotografie je napsán dlouhý

text, jehož obsahem je příběh o pastorovi, který během cesty zpozoroval starého muže. Po krátkém rozhovoru s mužem pastor zjistil, že se ve skutečnosti jedná o anděla, který byl Ježíšem seslán na zem, aby šířil zprávu o tom, že se blíží konec a že Ježíš brzy přijde. Na konci příspěvku je napsáno, že se jedná o skutečný příběh, a následuje výzva velkými písmeny, aby každý sdílel tuto zprávu alespoň do tří skupin a modlil se za všechny, kteří si příběh přečetli. Příspěvek byl sdílen na začátku dubna, tedy v době, kdy se světem intenzivně šířila koronavirová pandemie. Jedná se o řetězovou zprávu, příspěvek sdílelo téměř tři sta tisíc uživatelů. Hlavním důvodem, proč mne příspěvek zaujal, je ovšem to, že jeho původní verze je napsána v portugalské. Do skupiny Sklepná ho poté sdílel pan Ladislav, bez jakéhokoli komentáře. Dvě členky skupiny, paní Margit a paní Greta, pod příspěvek sdílený panem Ladislavem obě napsaly „amen“. Tato skutečnost mi přišla velice zajímavá, jelikož pravděpodobnost, že pan Ladislav i dva zmínění autoři komentářů ovládají portugalskou, je poměrně malá. Samotná fotografie osob v roušce je poněkud nicneříkající, popis u fotky vyprávějící příběh o pastorovi zde tedy hraje velkou roli. Kdyby pan Ladislav příspěvku nerozuměl, zřejmě by ho nesdílel do skupiny, stejně jako paní Margit a paní Greta by pod příspěvek zřejmě nepsaly „amen“, kdyby mu nerozuměly. Tuto skutečnost si vysvětluji tím, že zmínění aktéři využili možnosti přeložit sdělení přímo v rámci Facebooku, a tím odstranili jazykovou bariéru, kterou portugalská představovala. Dalším možným vysvětlením je však také to, že se jak panu Ladislavovi, tak paní Margit a paní Gretě příspěvek automaticky přeložil do slovenštiny, respektive do maďarštiny, a oni si tedy vůbec nemuseli uvědomit, že příspěvek je v originální verzi portugalsky. V úvodu této podkapitoly si kladu otázku, jakým způsobem se k těmto cizojazyčným příspěvkům aktéři, kteří je sdílí, dostávají. V případě příběhu o pastorovi se nepochybně jedná o řetězovou zprávu, která se šíří skrze facebookové prostředí, od uživatele k uživateli, skrze různé skupiny i stránky. Je tedy pravděpodobné, že pan Ladislav příspěvek objevil v některé jiné skupině, jejímž je členem, či ho sdílela některá ze stránek, které sleduje, nebo mu také mohl být zaslán jiným uživatelem. Bylo by zajímavé pokusit se dopodrobna vysledovat, jakým způsobem se zmiňovaný příspěvek dostal od profilu ženy z Portugalska až do skupiny jihoslovenské obce, nicméně to už by bylo spíše námětem pro jiný výzkum.

Ve skupině Sklepná se v mnou zkoumaném období vyskytuje také několik příspěvků napsaných česky, ať už se jedná o přání k Velikonocům, které do skupiny přidala vedoucí

kursu Terénní antropologická praxe, nebo příspěvky napsané původně jinými uživateli, které následně někdo ze členů sdílel do skupiny. S ohledem na blízkost češtiny a slovenštiny s těmito příspěvky však nepracuji jako s „cizojazyčnými“ a dále se s nimi v rámci analýzy nezabývám.

6 Závěr

V této práci jsem se zabývala virtuální komunitou, kterou představuje facebooková skupina jihoslovenské obce Sklepná, a vztahem mezi touto virtuální komunitou a komunitou organickou, tedy samotnými obyvateli obce trvale v ní usazenými. Zajímalo mne, jaké povahy je facebooková skupina a příspěvky v ní sdílené, kdo je členem této skupiny a jaký vztah má k obci, dále jací aktéři do této skupiny přidávají příspěvky a kdo a jak na ně reaguje. Sledovala jsem také, jakou pozici zaujímají jazyky vyskytující se v rámci komunikace mezi členy skupiny, jaký je vztah mezi povahou a jazykem jednotlivých příspěvků, a také které další jazyky, kromě slovenštiny a maďarštiny, se ve skupině objevují. Sledovala jsem příspěvky ve skupině přidané v období jednoho roku a pomocí virtuálního etnografického výzkumu se pokusila nalézt odpovědi na předem stanovené výzkumné otázky a blíže pochopit povahu této facebookové skupiny. Pro tento výzkum mi byla nápomocná také data, která jsem získala během výzkumného pobytu ve Sklepné a která jsem využila pro kontext a porozumění datům získaným ze skupiny na Facebooku. V rámci analýzy se ukázalo, že ve facebookové skupině je kromě samotných obyvatel obce také poměrně velká část osob, kteří v současné době nejsou jejími obyvateli, ale přesto se k ní či k jejím obyvatelům nějakým způsobem vztahují. Mezi členy skupiny se vyskytují bývalí obyvatelé obce, kteří nejen prostřednictvím facebookové skupiny zůstávají s obcí a jejími obyvateli v kontaktu, dále také lidé z blízkého i širokého okolí, kteří z různých důvodů obec pravidelně navštěvují, a v neposlední řadě někteří učitelé a studenti Fakulty humanitních studií, kteří obec navštívili v rámci terénní praxe. Příspěvky ve skupině jsou nejčastěji přidávané starostkou obce, která tuto skupinu využívá ke sdílení informací především pro obyvatele obce, ale i pro osoby pobývající mimo Sklepnou, které prostřednictvím Facebooku například zve na akce pořádané v obci. Příspěvky paní starostky jsou většinou psané dvojjazyčně, někdy však také výhradně slovensky, nejedná-li se o příspěvky úřední povahy, a pouze v jednom případě výhradně maďarsky. Volba jazyka je většinou založena na povaze příspěvku a na tom, komu jsou jednotlivé příspěvky adresovány. Ostatní členové, kteří sdílí příspěvky ve skupině, jsou většinou současní obyvatelé obce a jejich příspěvky jsou zpravidla jednojazyčné. Jsou to většinou stále ti stejní aktéři, kteří se nejčastěji podílí na dění ve skupině. Aktéři vystupující v rámci příspěvků a komentářů používají prvky typické pro Netspeak, jejich sdělení jsou často velmi stručná a neformální. Skupina také slouží ke sdílení fotografií z uplynulých akcí,

jednotliví aktéři v ní dále hledají či nabízejí pomoc. Značná část členů skupiny je neaktivní, nepřidává žádné příspěvky ani nereaguje na příspěvky ostatních. Některé příspěvky tak zůstávají zcela bez komentářů, pokud se pod příspěvkem komentáře objevují, jsou zpravidla psané všechny ve stejném jazyce. Během mnou sledovaného období se však objevuje i jedna výjimka, kde v rámci jednoho komentáře lze sledovat přepínání, respektive míšení kódů, tedy přechod z jedné jazykové varianty do druhé. Jazyky použité v jednotlivých sděleních často souvisí s povahou těchto sdělení, dále také s tím, komu jsou sdělení adresována a kým jsou do skupiny přidávána.

V rámci výzkumu jsem se potýkala s některými komplikacemi, které způsobila koronavirová pandemie. Ta mi znemožnila návrat do terénu a pokračování ve výzkumu s ohledem na původní téma. Z toho důvodu jsem zvolila nové téma práce, se kterým se pojilo i nové teoretické ukotvení a nové metodologické postupy. Zároveň se mi tím však naskytla příležitost vyzkoušet si něco nového, konkrétně virtuální antropologii a metody s ní spojené, což pro mne bylo velmi přínosné a obohacující.

7 Literatura a prameny

ANDROUTSOPOULOS, Jannis. Code-switching in computer-mediated communication [online]. 2011 [cit. 2020-07-24]. Dostupné z: https://jannisandroutsopoulos.files.wordpress.com/2009/12/code-switching-in-computer-mediated-communication_v3_12-2011.pdf

BITTNEROVÁ, Dana, NOVOTNÁ, Hedvika a HEŘMANSKÝ, Martin. Cesty k vesnici. Praha: ERMAT, 2016. ISBN 978-80-87178-25-6.

BLACKLEDGE, Adrian. The Magical Frontier between the Dominant and the Dominated: Sociolinguistics and Social Justice in a Multilingual World. *Journal of Multilingual and Multicultural Development* [online]. 2006, 27(1), 22-41 [cit. 2020-07-26]. DOI: 10.1080/17447140608668536. Dostupné z: <https://www-tandfonline-com.ezproxy.is.cuni.cz/doi/abs/10.1080/17447140608668536>

BOURDIEU, Pierre. *Language and Symbolic Power*. Padstow: TJ Press, 1991. ISBN 0 7456 0097 2.

CRYSTAL, David. *Language and the Internet* [online]. Cambridge, United Kingdom: Cambridge University Press, 2004 [cit. 2020-07-24]. ISBN 0-511-03251-X. Dostupné z: http://medicine.kaums.ac.ir/uploadedfiles/files/language_and_%20the_internet.pdf

DALSGAARD, Steffen. The Ethnographic Use of Facebook in Everyday Life. *Anthropological Forum* [online]. 2016, 26(1), 96-114 [cit. 2020-07-26]. Dostupné z: <http://eds.b.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=2&sid=7fa12bab-d307-49bd-8b95-cf9de8963b66%40sessionmgr101>

DANET, Brenda a Susan C. HERRING. *The Multilingual Internet: Language, Culture, and Communication Online* [online]. Oxford University Press, 2007 [cit. 2020-07-22]. ISBN 978-0-19-530479-4. Dostupné z: <https://ella.sice.indiana.edu/~herring/danet.herring.hb.pdf>

DLOUHÁ, Marie. Nová etnografie? Virtuální etnografická procházka jako příklad vedení etnografického výzkumu v době internetu. *AntropoWebzin* 3(3), 169-176 [cit. 2020-07-26]. Dostupné z

<http://www.antropoweb.cz/cs/nova-etnografie-virtualni-etnograficka-prochazka-jako-priklad-vedeni-etnografickeho-vyzkumu-v-dobe-internetu>

HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

HINE, Christine. Virtual Ethnography. London: SAGE Publications, 2000. ISBN 0761958959.

KONOPÁSEK, Z. (1997): Co si počít s počítačem v kvalitativním výzkumu: Program Atlas/ti v akci. *Biograf* (12): 106 odst. Dostupné na adrese <http://www.biograf.org/clanek.php?clanek=1205>

KOPKÁŠ, Jan. Jazyk a etnicita v procesu migrace [online]. Brno, 2011 [cit. 2020-07-21]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/z762j/Kopkas_Jazyk_a_etnicita_v_procesu_migrace.pdf. Magisterská diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně.

LISTER, Martin. New media: a critical introduction [online]. 2nd ed. Abingdon: Routledge, 2009 [cit. 2020-07-24]. ISBN 04-154-3160-3. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/1423/podzim2013/SAN236/um/Lister_a_spol_New_Media_A_Critical_Introduction.pdf

MACEK, J. (2009): Poznámky k teorii virtuálních komunit. *Biograf*(50): 60 odst. Dostupné na adrese <http://www.biograf.org/clanek.php?clanek=v5001>

MILIČIČOVÁ, Jolana. Sociální síť obyvatel jihoslovenské vesnice v postproduktivním věku [online]. Praha, 2020 [cit. 2020-08-03]. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií.

MILLER, Daniel a Jolynna SINANAN. Visualising Facebook [online]. London: UCL Press, 2017 [cit. 2020-07-28]. ISBN 978-1-911307-40-2.

MORGENSTERNOVÁ, Monika, Lenka ŠULOVÁ a Lucie SCHOLL. Bilingvismus a interkulturní komunikace: language in an online and mobile world. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011. ISBN 978-807-3576-783.

NOVOTNÁ, Hedvika, Martin HEŘMANSKÝ a Dana BITTNEROVÁ. Kdo nezkoumá se mnou, zkoumá proti nám: Povaha a dynamika týmového etnografického výzkumu. In: Biograf [online]. 2010, s. 119-135 [cit. 2020-07-30].

PHILLIPS, Sarah. A Brief History of Facebook. The Guardian [online]. 2007 [cit. 2020-07-22]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/technology/2007/jul/25/media.newmedia>

PILZOVÁ, Zuzana. Bilingvismus na sociálních sítích: Užívání češtiny a angličtiny českými uživateli sociální sítě Facebook [online]. Praha, 2012 [cit. 2020-07-21]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/97774/>. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze.

POHOŘELÁ, Adéla. Voda, která hýbe světem: Etnografie infrastrukturního systému obyvatel Sklepné [online]. Praha, 2018 [cit. 2020-08-02]. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií.

POKORNÝ, Jan. *Lingvistická antropologie: jazyk, mysl a kultura*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-2843-8.

SALZMANN, Zdeněk. Jazyk, kultura a společnost: úvod do lingvistické antropologie. Praha: Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR, 1997. Český lid.

Webové stránky

Number of monthly active Facebook users worldwide

<https://www.statista.com/statistics/264810/number-of-monthly-active-facebook-users-worldwide/>

Google Translate <https://translate.google.com>

Virtual Anthropology <https://sites.google.com/site/virtualethnography/>